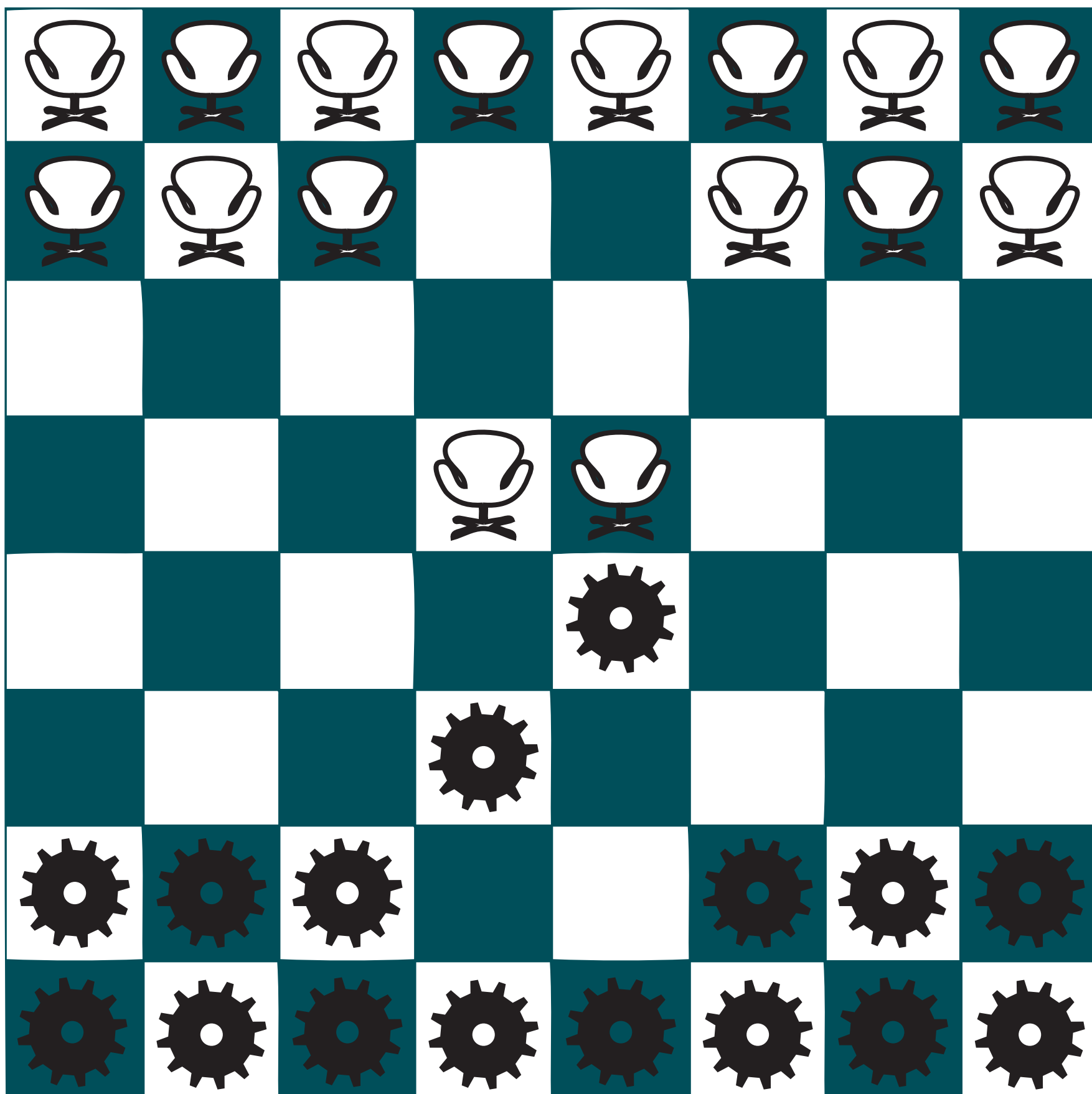

● SINDIKALNE NOVOSTI: Vrtići i škole (str. 2 i 3) ● AKTUALAC: Agrarne politike (str. 4) ● INTERVJU: Goran Jeras o etičnim bankama (str. 5)
 ● (G)RAD: Osijek (str. 6 i 7) ● TEMAT: Politike stranke i radnici (str. 8 i 9) ● U FOKUSU: Luka Koper (str. 10 i 11) ● VIJESTI IZ SVIJETA: Od Francuske do
 Makedonije (str. 12) ● U FOKUSU: Ples i borba za javni prostor (str. 13) ● KULTURNA POVIJEST RADA: Nogomet i radnička kultura (str. 14 i 15) ● PRAVNI
 POJMOVNIK: Zakon o strancima (str. 16)

RAD.

Novine o radnim pravima i suradnji, Broj šesti, Kolovoz 2016.

Šahovski meč: Fotelje protiv radnih prava

Temat: Političke stranke i izbori

Za rad govore politički aktivisti i sindikalisti iz regije

Sindikalne novosti

Iskra Kojić Mandarić i Ružica Gudelj o borbi SOMK-a za bolje vrtiće

(G)RAD

O migracijama iz Osijeka i usponima i padovima tekstilne industrije ovog grada

Sindikalnom borbom do boljih uvjeta rada u vrtićima

S Iskrom Kojić Mandarić i Ružicom Gudelj iz Sindikata obrazovanja, medija i kulture razgovarali smo o nedavnim akcijama njihova sindikata i borbi za bolje uvjete rada u vrtićima

Ružica Gudelj i Iskra Kojić Mandarić
Foto: Petra Ivšić

Koliko dugo radite kao odgojiteljice i koliko ste dugo aktivne članice Sindikata?

Ružica: U struci radim 13 godina, a aktivna sam članica Sindikata od kraja 2013. godine, otkad sam i sindikalna povjerenica u vrtiću.

Iskra: U struci radim 26 godina, a aktivna sam članica Sindikata 3 godine.

Koji su najveći problemi s kojima se radnici/ce u predškolskom sustavu susreću i koja je uloga Sindikata u rješavanju tih problema?

Ružica: Najveći je problem nepoštivanje Državno-pedagoškog standarda kojim se propisuje uvjeti za rad dječjih vrtića i provedbu odgojno obrazovnog procesa; broj djece s obzirom na dob, broj izvrsilaca te prostorni, materijalni i financijski uvjeti rada. Nepoštivanje i neprimjenjivanje DPS-a rezultira teškim uvjetima rada odgojiteljica. Zbog prenatrpanosti postojećih vrtića i izostanka stvaranja novih kapaciteta u pitanje se dovode materijalni preduvjeti bitni za pravilan i cjelovit razvoj djece. Odgojitelj/ice se stavlja u nemoguću uvjete gdje su izložene stalnim fizičkim i psihičkim naporima te stresu. Sve to rezultira čestim bolovanjima, kroničnim oboljenjima i ozljedama na radu. Osnovni je problem nepostojanje strateškog plana za sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, prvenstveno zato što je sustav u procjepu između državne i lokalne razine, a posljedica je toga njegov neujednačeni razvoj u različitim lokalnim sredinama. Ostali su problemi s kojima se susrećemo zbog nesustavnog planiranja nedostatak smještajnih kapaciteta, vrlo niski obuhvat djece vrtićima, kronično loši radni uvjeti odgojitelja/ica, decentralizirani sustav kolektivnog pregovaranja, neujednačene cijene vrtića, neujednačene plaće, neujednačene stimulacije za posebne programe, neujednačene satnice odgojitelja i sl. Navedeni problemi svakodneвно se prelamaju preko leđa odgojiteljica, a time i roditelja i djece. Uloga Sindikata trebala bi biti zaštita materijalnih i drugih prava radnika različitim pravnim sredstvima, ali i senzibiliziranje javnosti za probleme predškolskog sustava, suradnja s udrugama civilnog društva, s drugim sindikatima i s udrugama roditelja.

SOMK još uvijek zbog brojnosti članstva nije reprezentativan sindikat i ne može kolektivno pregovarati, koje druge metode i mehanizme borbe koristite kako bi zaštitili prava radnika/ica u sustavu?

Iskra: U gradovima u kojima nije reprezentativan, primjerice u Zagrebu, SOMK nadzire primjenu prava iz kolektivnih ugovora, zakona i drugih propisa. Ako se ne primjenjuju prava iz kolektivnog ugovora, osiguravam besplatno savjetovanje, pravnu pomoć i zaštitu radničkih prava. Također, organizirali smo nekoliko edukativnih tribina u suradnji s udrugama civilnog društva, na kojima su sudjelovali predstavnici roditelja te stručnjaci s područja predškolskog odgoja i obrazovanja. Osim toga, veliku pažnju posvećujemo informiranju uže i šire javnosti o problemima u sustavu kroz intenzivan rad na društvenim mrežama. Kao što ste mogli svjedočiti, organizirali smo i tri prosvjedne akcije, od kojih je posljednja bila u lipnju ispred Gradske skupštine.

Iako vam prigovaraju da se problemi ne rješavaju na ulici, SOMK je do sada organizirao tri uspješna prosvjeda. Možete li nam reći koji su prema vašem mišljenju pozitivni ishodi organiziranih prosvjeda? Ružica: Pozitivan ishod organiziranih prosvjedasenzibiliziranje je javnosti za probleme struke, ali i za uvjete u kojima borave djeca. Tim smo prosvjedom prozvali Grad Zagreb/ gradonačelnika, Skupštinu grada/vijećnike, Gradski ured/pročelnika, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) i zastupnike u Saboru da počnu rješavati nagomilane probleme u sustavu. Ohrabрили smo i potaknuli struku na djelovanje.

Koliko je zahtjevno organizirati prosvjed i koje su sve pripreme prethodile onome u svibnju, počevši od medijske strategije i angažiranja članstva pa do same realizacije i osmišljavanja performansa, popratne glazbe itd.?

Iskra: Ukratko - prosvjed u svibnju praktički smo počeli planirati odmah nakon prvog prosvjeda SOMK-a prije dvije godine, s tim da smo do finalnog dogovora došli prije godinu dana, kada smo odlučili da će datum prosvjeda biti prije upisa djece u vrtiće. Odredili smo radne timove i podijelili zaduženja.

Što se tiče civilnih udruga, posebno su nas podržale udruga „Vrtić za sve”, udruga roditelja RODA te BRID, a kasnije su se priključile i ostale udruge koje smo uspjeli pridobiti što privatnim poznanstvima što senzibiliziranjem javnosti. Tu su se indirektno uključili i roditelji koji su prepoznali našu borbu za bolje uvjete rada kao i borbu za uvjete u kojima borave njihova djeca. Izašli su također brojni članci na portalima i u novinama – jednostavno se pojavio interes javnosti, odnosno medija, što je uvelike doprinijelo uspjehu našeg prosvjeda. Što se performansa tiče, tu su odgojiteljice, mahom povjerenice, pokazale svoju maštu, kreativnost i jaku volju za sudjelovanjem u pripremi prosvjeda. Unatoč umoru i stresu na poslu radili smo dugo, ustrajno i sa srcem i trud nam se svakako isplatio.

Spomenuli ste da su se prosvjedu pridružile udruge roditelja i druge organizacije civilnog društva. Koje su prednosti takvog tipa udruživanja i zašto je ono bitno?

Ružica: Povezivanjem i udruživanjem s udrugama roditelja i organizacijama civilnog društva dobili smo podršku i pomoć u planiranju strategije oko pripreme prosvjeda te formiranja medijske strategije, a informirali smo i širi krug zainteresirane javnosti. Osim toga, takvim načinom rada potičemo međusobnu solidarnost, razmjenjujemo znanja i iskustva te se osnažujemo i omasovljujemo u djelovanju. Primjerice, pismo podrške SOMK-u povodom prosvjedne akcije „Daj 5 za DPS” potpisalo je tridesetak civilnih i studentskih udruga te nekoliko sindikata koji nisu dio matične nam središnjice SSSH-a.

Koja je uloga vrtića u razvoju djeteta? Mogu li drugi oblici neformalne brige o djeci, poput „baka i deda servisa”, zamijeniti ono što im se pruža u vrtićkim programima? Trebaju li prema vašem mišljenju sindikati sudjelovati u borbi za vrtiće za svu djecu i, ako da, zašto?

Iskra: Velika je uloga vrtića. Djeca koja pohađaju predškolske programe ostvaruju bolje obrazovne rezultate u daljnjem životu, te boravak u vrtiću pozitivno djeluje na njihov cjelovit razvoj. Vrtić se ne može zamijeniti, djevoti i bake tu su da pruže djeci zabavu i veselje te da se brinu za njih u odsutnosti roditelja, ali ne mogu pružiti adekvatnu odgojno-obrazovnu komponentu. Obuhvatnim predškolskim sustavom djeca imaju iste životne šanse i uvjete za poticajan, cjelovit razvoj. Mišljenja smo da sindikati trebaju sudjelovati u borbi da sva djeca budu obuhvaćena predškolskim programom. Odgojno- obrazovni sustav najvažniji je sustav jer najviše doprinosi izjednačavanju obrazovnih ishoda na višim razinama obrazovanja i kasnijih životnih šansi.

Budući da ste aktivne članice sindikata, koliko je zahtjevno uskladiti rad u sindikatu s radom na radnom mjestu? Postoji li bojazan od mogućih sankcija od strane nadređenih zbog vašeg sindikalnog djelovanja?

Ružica: Dosta je zahtjevno uskladiti rad u sindikatu s radom na radnom mjestu jer iziskuje jako puno angažmana i rada s članstvom, poslodavcem i sindikatom. Kako sam sindikalna povjerenica često me se poziva da razjasnim nejasnoće ili razloge održavanja sastanaka, a poslobeom sam paskom kao primjer radnicima i sl. Naponi na radnom mjestu i obaveze sindikalne povjerenice zahtijevaju dosta odricanja, no bez obzira na sve to, motivirana sam za daljnu borbu za bolje uvjete rada odgojitelja. Kod dijela članstva postoji bojazan od mogućih sankcija od strane nadređenih zbog sindikalnog djelovanja, kod mene i ne.

Iskra: Vrlo je zahtjevno uskladiti sindikalni aktivizam i posao koji radim s obzirom na fizičko i psihičko opterećenje te privatni život koji uključuje i neplaćeni kućanski rad. Unatoč tome, motivirana sam za sindikalnu aktivnost jer smatram da jedino tako možemo mijenjati stvari nabolje ●

O radu, radnim pravima i sindikatima mora se učiti u školi

Svijest o važnosti sindikalnog djelovanja razvila sam još 1990. godine kada sam zajedno s ostalim sindikalnim aktivistima Opće bolnice Dr. Josip Benčević u Slavanskom Brodu osnovala Nezavisni i samostalni sindikat u zdravstvu. Prateći rad i djelovanje Hrvatskog strukovnog sindikata medicinskih sestara i medicinskih tehničara (HSSMS-MT), uočili smo važnost strukovnog ujedinjenja te smo 1995. godine donijeli odluku o priključenju tom Sindikatu. Od tada do danas aktivno sudjelujem u radu Sindikata kao predsjednica podružnice i članica različitih tijela. Smatram da je važno aktivno se uključiti u sve dijelove rada sindikata kako bi se njegova uloga u društvu ojačala i kako bi se što uspješnije promicali interesi radnika. Osim razvoja sindikatâ, važno je i njihovo povezivanje s drugim društvenim skupinama. Kako upoznavanje šire javnosti s radom sindikata može polučiti jako dobre rezultate mogu pokazati na primjeru predavanja o sindikalizmu koja sam održala ove godine u Srednjoj medicinskoj školi u Slavanskom Brodu. Krajem 2015. godine udruga BRID organizirala je tribinu na koju smo bile pozvane Domenika Benak, učenica sestrinstva koja

je sudjelovala u organizaciji štrajka učenika 2013. godine, i ja. Domenika je na tribini objasnila da im je pri organiziranju štrajka u školi najveći problem bio taj što o štrajku nisu znali ništa, a istovremeno se nisu imali kome obratiti da im objasni što je zapravo štrajk i kako se organizira. Razgovarale smo i o predmetu građanskog odgoja, u čijem bi se sadržaju trebale naći teme kao što su rad, radnaprava i važnost sindikata i civilnog društva. Nakon tribine došla sam na ideju da održim predavanje u Srednjoj medicinskoj školi. Domenika mi je dogovorila sastanak s ravnateljicom, a u dogovoru s razrednicima organizirale smo predavanja za vrijeme satova razredne zajednice. Prezentaciju o temi sindikata i sindikalnog organiziranja uredila sam s predsjednicom Glavnog vijeća HSSMS-MT-a Anicom Prašnjak i uredom Sindikata, s ciljem da u suradnji s ostalim predsjednicima podružnicâ ovu praksu proširimo po cijeloj Hrvatskoj. Predavanja sam održala u Srednjoj medicinskoj školi u trima završnim razredima (fizioterapeuti, medicinske sestre-tehničari i primalje), a prisustvovalo im je stotinjak učenika. Cilj mi je bio upoznati mlade ljude sa sindikatom

SINDIKALNE NOVOSTI: ODGOJEM DO OBRAZOVANJA

Reakcija

Prenosimo, u cijelosti i bez intervencija bilo koje vrste, reakciju županijske povjerenice Sindikata hrvatskih učitelja za Splitsko-dalmatinsku županiju - gospođe Ane Hinić na tekst iz petog broja časopisa RAD. pod naslovom “Nepravilnosti i nezadovoljstva u Sindikatu hrvatskih učitelja”

Poštovani glavni uredniče novina RAD., Mario Kikaš,

Dana 27. svibnja 2016. objavljen je tekst Sindikalne novosti: Nepravilnosti i nezadovoljstva u Sindikatu hrvatskih učitelja, u novinama RAD. – novine o radnim pravima i suradnji, u izdanju Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju, a objavljen je i na stranicama Radnička prava (radnickaprava.org), kojeg ste Vi napisali (u najavi piše da ga je napisao urednik, a potpisan je inicijalima M. K.). Iako se tekst radi izostanka etičkih pravila profesije teško može nazvati novinskim člankom, nazvat ću ga tako u redcima koji slijede. Navodite kako novine RAD. postoje „da bi se u medijski diskurs uvela pitanja kršenja radničkih prava, sindikalne organiziranosti, suradnje sindikata i organizacija civilnog društva bez da se pritom zapadne u pamfletsku formu većine postojećih tiskovina namijenjenih radnicima i radnicama i članovima sindikata“. Međutim, gore navedenim člankom se demantirate s obzirom da je članak primjerem žutom tisku. U članku niste uspjeli navesti niti točne faktografske podatke o kronologiji događanja, a koji se mogu pronaći i na web stranicama Sindikata hrvatskih učitelja. Na istim stranicama se nalaze i dokumenti koje Vam mogu pomoći da se upoznate s funkcioniranjem rada tijela Sindikata, ali i podatci o Skupštini koja je održana u prosincu, a ne u studenom (kako ste u članku

napisali) 2015. godine. Da ste barem to napravili, vidjeli biste i da nije bilo nikakvog urotničkog dogovora sindikata Vertikale, kako sugerirate. Niste se potrudili pročitati Statut Sindikata hrvatskih učitelja iako ga komentirate. Statut ne poznaje pojam „brisanje članstva“, niti je itko izbrisan. Predsjednik nema ovlasti koje mu pripisujete. Uz to, Statut nije statut Skupštine kako navodite, već Sindikata hrvatskih učitelja. Zabrinjavajuće su klevete u kojima Skupštinu najmnogobrojnijeg i najjačeg sindikata u Republici Hrvatskoj optužujete za „ nepoštivanje procedure“. Ne znam što za Vas znače „mnoge službene i neslužbene reakcije“, ali mogu Vas upoznati s činjenicom da su sve „službene reakcije“ (ako držite da je to neovisno pravno očitovanje) utvrdile da je Skupština poštovala proceduru. Ako pod „neslužbenim reakcijama“ mislite na bivšeg županijskog povjerenika Antuna Vidaka, koji je s računa Županijskog povjereništva Dubrovačko- neretvanske županije otuđio 20 026 kn sredstva koji su članovi Sindikata izdvojili za rad županijskog povjereništva, pitam se koji je cilj ovog članka. Prateći međutim Vaše djelovanje, a u nemogućnosti pronalaska istinite rečenice u članku, ne mogu se oteti dojmu da je eventualni razlog ovako pristranom tekstu Vaš angažman u timu koji je radio na propaljoj kandidaturi Dubrovnika za Europsku prijestolnicu kulture 2020., gradu u kojem je Antun Vidak bio pročelnik za kulturu. Ne znam

i njegovom važnošću te im pojasniti što oni kao budući radnici dobivaju kao članovi sindikata. Također sam htjela učenike upoznati s time što regulative poput kolektivnih ugovora i Zakona o radu donose radnicima u RH, ali ih i potaknuti na razmišljanje, razbiti stereotype i defetizam te im ukazati na to da samo kao članovi sindikata u svijetu rada mogu biti zaštićeni i ostvarivati svoja prava. Osim toga, u ovim predavanjima vidim mogućnost da naš Sindikat dobije više članova, što će ojačati njegovu snagu i uspješnost u pregovaranju ●

Igor Lasić

Uporne naopake politike u domaćem agraru

U našoj agrarnoj politici i prehrambenom sektoru možda se i najjasnije ocrtavaju okovi naše periferne pozicije i sve krive političke odluke tranzicije

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

Ideal svake agrarne politike jest proizvodnja što većeg udjela hrane koja se pojedje u dotičnoj zemlji – računajući i goste – odnosno približavanje stanju poljoprivredne i prehrambene neovisnosti. Hrvatska u odnosu na taj cilj stoji jako loše – već dugo se uvozi više od polovice namirnica, a pokrivenost tog minusa izvozom hrane također nije niti približno zadovoljavajuća. Izuzev povremenih sezonskih obrata, neumoljivi dugoročni trend ukazuje na još crniju budućnost i zaglavljenost Hrvatske u stanju pasivnog potrošača.

Slobodna trgovina na tanjuru

Kao i u svakoj drugoj analizi upornih naopakih politika, dobro je započeti s osvrtnom na enigmu: kome takvo stanje odgovara? Tko ubire korist urušavanjem ukupne proizvodnosti i potplaćenošću radništva u agrarnom sektoru? Kojim subjektima ide na ruku da jedemo loše i skupo?

Skupo – jer ekonomija u agraru jasno kaže da smo sumarno na gubitku čak i onda kad kupujemo izrazito jeftinu hranu koja je proizvedena drugdje. Loše – jer takva hrana nema pouzdano porijeklo i ne zna se kako je točno proizvedena, s koliko pesticida i antibiotika te genetskih modifikacija, a o padu nutritivnih svojstava uslijed skladištenja i transporta da ne govorimo. Ekonomsko-politička strategija koja upravlja svim industrijskim i trgovinskim tokovima u Hrvatskoj, međutim, zadana je po globalnim centrima moći u korist financijskog sektora, banaka i osiguravajućih društava. A njima odgovara, veoma jednostavno, da najveći dio svijeta uvozi svakovrsmu robu i kreditno se zadužuje, dok manjina politički jačih država može svom stanovništvu priuštiti kvalitetniji život.

AKTUALAC: TKO UBIRE PLODOVE ZEMLJE?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

Pravoertni udes hrvatske poljoprivrede može se stoga pratiti još od famoznog liberalno-ekonomskog aranžmana sa Svjetskom trgovinskom organizacijom (WTO) potkraj devedesetih, pa do pristanka na krajnje dubiozne kriterije Europske unije s početka ovog desetljeća. Jedan od glavnih efekata potonjeg okvira, recimo, bio je gubitak povoljnih eksportno-impornitnih okolnosti koje je za RH dotad godinama osiguravao regionalni Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (CEFTA).

Tajkuni i umjetno gnojivo

Oni koji vode tu igru u podređenim zemljama, uz financijaše, jesu veliki trgovci, uvoznici, prekupci. Kad je riječ o Hrvatskoj, neupitni simbol te kategorije je Ivica Todorić, vlasnik Agrokora i Konzuma, ujedno korisnik najvećeg postotka državnih poticaja u poljoprivredi. Naime, on je oko svojih dućana okupio najvitalniji dio proizvođača čiji plasman presudno ovisi o njemu, uz još nekoliko većih otkupljiivača.

Ali, umjesto da se pozicija neposrednih proizvođača

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

u sistemu unapređuje, ona konstantno slabi; mislimo pritom u prvom redu na seljačka imanja kao specifičnu jedinicu u ovom sektoru. Takva obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) zamišljena su načelno kao temelj domaćeg agrara, no pokazat će se da je nasuprot njima favoriziran upravo notorni tajkunski sloj koji ubire profit. Neovisni agrarni analitičar Darko Znaor stavio je oštar naglasak na rast društvene nejednakosti u hrvatskoj poljoprivredi, u izjavi za portal Deutsche Welle početkom ove godine: “Taj sektor je ‘najhrvatskiji’ jer su praktično svi resursi u rukama hrvatskih državljana, ali raspodjela tih resursa izgleda gore nego igdje u EU, s iznimkom Rumunjske.”

Znaor navodi kako 1% najvećih gazda ubire oko 35% sveukupnih javnih potpora, dok samo 6% njih obrađuje oko 60% iskorištenih površina. “Mali ne mogu tome konkurirati, ne mogu opstati u poljoprivredi, pa ni općenito opstati u ruralnim područjima”, zaključuje on, te dodaje kako nema alternative drastičnom zaokretu u tretmanu dviju strana – tajkunske i seljačke – ako se želi spasiti domaći agrar. Nije riječ samo o distribuciji subvencija iz hrvatskog javnog budžeta i EU-programa za ruralni razvoj, nego i o načinima dodjele državnog obradivog zemljišta.

Generalno, danas se u RH obrađuje svega oko jedna trećina zemljišta od površine koja se ovdje iskorištavala za vrijeme SFR Jugoslavije. U međuvremenu je na toj trećini u velikoj mjeri značajno iscrpljen gornji humusni sloj tla – zbog nekritičkog korištenja pesticida i umjetnih gnojiva te zbog nepoštivanja klasičnih, ekološki primjerenih

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

Darko Znaor: “Prehrambeni sektor je ‘najhrvatskiji’ jer su praktično svi resursi u rukama hrvatskih državljana, ali raspodjela tih resursa izgleda gore nego igdje u EU, s iznimkom Rumunjske”

Gašenje OPG-ova

No vratimo se položaju OPG-ova, kao centralnom problemu agrara danas. Čini se da hrvatske državne vlasti, ne samo aktualne, nisu u stanju odoljeti pritisku krupnog kapitala na drugoj strani. Izostaju fiskalne olakšice u korist malih, kakve su standard u zemljama centra EU-a te uspijevaju zaštititi agrar. Iako ni tamo, s obzirom na više objektivnih, globalnih razloga, već neko vrijeme baš ne cvatu sasvim dobro ruže, kao ni ostale biljke iz porodice Rosaceae iliti ružovke (jabuke, kruške, jagode, maline, šljive, trešnje, breskve...). Goran Đulić, ekonomist iz Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju, napisao je na portalu Slobodni Filozofski, neposredno uoči ulaska Hrvatske u članstvo Europske unije: “Poljoprivredna politika u EU bazirana je na zaštiti dohotka dok se kod nas traži proizvodnost, konkurentnost i tržišnost. Sustavom poticaja dolazi se samo do malverzacija, na način da svake godine dolazi do promjene iznosa koji država plaća za svaku pojedinačnu kulturu.” A do danas, u tri protekle godine, nije se u tome promijenilo ništa, barem ne nabolje.

Najčešći primjer za takvu konstataciju tiče se mljekarstva, kao zacijelo najvažnije grane u domaćoj poljoprivredi. Kroz posljednjih nekoliko godina ono je doslovce bačeno na koljena te bi u dogledno vrijeme moglo potpuno iščeznuti. Mljekarsko-stočarski OPG-ovi gase se na dnevnoj bazi, a otkupne cijene već prelaze iz neodrživih u apsurdne. Naspram toga, francuski mljekarsko-prerađivački gigant Lactalis progutao je, s preuzimanjem hrvatskog Dukata, najveći dio pripadajućeg tržišta u RH i preplavio ga jeftinom uvoznom sirovinom. Podvučemo li crtu, doima se kako država još uvijek može spasiti osnovu za razvoj agrara, premda u to zaista malo tko vjeruje. Jer, trebalo bi ispuniti nekoliko zahtjeva: provesti komasaciju (okrupnjavanje) zemljišnih cjelina u korist manjih proizvođača, osnovati valjanu agro-banku koju se prije pola godine najavljivalo, odustati od privatizacije nekoliko strateških poduzeća poput Podravke i Petrokemije, te nizom manjih mjera izaći ususret preostalom i novim OPG-ovima.

Ako dotad Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP) ne uništi i posljednje nade poljoprivrednicima u RH, ostaje im i pokušaj da sami aktivno poduzmu nešto više za obranu vlastitog rada: izrazitije okupljanje u zadruge kao najveće garante prosperiteta u sektoru. Ali, to neće ići bez rigoroznog pritiska na državne vlasti koje moraju izgraditi bolji legislativni kontekst za njihovo lakše funkcioniranje ●

Razgovor vodio: Nikola Ptić

Etična banka želi stvarati novu vrijednost

Povodom skorog početka rada Etične banke – banke u vlasništvu svojih klijenata, razgovarali smo s Goranom Jerasom, upraviteljem Zadruge za etično financiranje, u sklopu koje je pokrenuta inicijativa za osnivanjem banke

Goran Jeras

Foto: Nikola Ptić

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

Što je ZEF, što je Etična banka, te kako su povezani? Zadruga za etično financiranje je organizacija koja okuplja pojedince, poduzeća, udruge, jedinice lokalne samouprave i sindikate koji se udružuju s ciljem ostvarivanja zajedničkih interesa. S tim da je najviši cilj osnivanje vlastite banke na principima etičnog bankarstva. Zadruga sama po sebi ne može biti banka, pa smo odlučili napraviti zadrugu koja će biti vlasnik banke. Upravljanje zadrugom je propisano zakonom i međunarodnim zadrudnim načelima, po principu 1 član 1 glas, znači ravnopravno i demokratski. Zadruga je i bitnija od banke, jer je ta koja okuplja ljude, koja ih povezuje, radi na tome da što više roba, usluga, znanja i ideja članovi međusobno razmjenjuju. Primjerice kada članu treba neka roba - onda je kupuje od člana zadruge, a ne od nekoga izvana. U sklopu zadruge zajednički bi se trebali razvijati projekti koji su u interesu svih članova, a banka je tu onda financijski servis, organizacija koja financijski prati i ulaže resurse u projekte od zajedničkog interesa.

Kakav je postupak učlanjivanja u zadrugu, tko sve može biti član, tko ne može?

Proces je tehnički vrlo jednostavan, ispuni se pristupnica na web stranici zadruge, potencijalnom članu se javi netko iz odbora za članstvo ili netko od ambasadora ZEF-a. Ako novi član ima preporuku dva postojeća člana, nakon provjere preporuka učlanjivanje ide automatski. Ako nema preporuke onda se organizira intervju u kojem upoznajemo novog člana, saznajemo čim se bavi, koja su njegova očekivanja od banke, koja su njegova znanja i kapaciteti koji mogu biti od koristi zadrugi. Nakon toga dolazi potvrda o prijemu u članstvo s uputama o uplati osnovnog članskog uloga koji iznosi 2500 kn za sve članove. Bitno je naglasiti da je to ulog, ne članarina, to je jednokratan ulog koji se unese u zadrugu i ako član više ne želi biti član zadruge taj mu se iznos vraća natrag. Članovi ne mogu biti, osim političkih stranaka i državnih institucija na državnoj razini i svi oni koji ne rade u skladu s načelima etičnog poslovanja, dakle ako imaju pravomoćne presude zbog financijskih malverzacija ili sličnih

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

INTERVJU: GORAN JERAS

kaznenih djela, osobe za koje se zna da nisu poslovale pošteno, da su bile uključene u neke oblike prevara ili imaju izrazito lošu reputaciju u svojoj zajednici. Imali smo već slučajeva gdje su članovi pokušali postati kamatari osuđeni za financijske malverzacije. I oni su, naravno, odbijeni.

Kako će u praksi izgledati financiranje projekata, kako će se oni ocjenjivati? Koja je tu uloga samih članova zadruge - koliko će oni moći utjecati na to što će se financirati?

Banka kao institucija mora raditi po zakonu o kreditnim institucijama - sam proces odlučivanja o kreditima je striktno definiran zakonom i Etična banka mora u potpunosti poštivati tu proceduru. No etične banke, osim pokazatelja o financijskoj isplativosti i održivosti ulaganja koje moraju po zakonu provjeravati, imaju još i dodatne kriterije. Etične banke tako svaku investiciju procjenjuje na potpuno ravnopravnom nivou, uzimaju u obzir društveni učinak tog ulaganja: stvaranje nove vrijednosti, novih radnih mjesta te ekološki učinak, koji ne smije biti negativan. I tek kad su svi kriteriji (financijski, društveni i ekološki) pozitivni - etična banka odobrava financiranje. Što se tiče odlučivanja, ono se radi prema pravilima kreditiranja koja donose članovi, u skladu sa svim važećim zakonskim propisima. Konkretno odlučivanje i evaluacije projekata provode profesionalci, dakle stručnjaci koji su bankari. Specifičnost je etičnih banaka to da u slučaju da se projekt ne može financirati jer nije dovoljno dobro razrađen, to nije kraj priče, već se

kroz zadrugu angažiraju resursi koji pomažu da se taj projekt doradi, prilagodi, izmijeni i unaprijedi do razine koja će biti spremna za financiranje. U procjeni samog društvenog učinka sudjeluju članovi koji su iz sektora na koji se odnosi konkretan projekt. Profesionalci koji donose odluke na operativnoj razini su podložni demokratskoj smjeni od strane članova u bilo kojem trenutku ako većina članova smatra da ne rade kvalitetno svoj posao. To je nekoliko mehanizama kontrole koji osiguravaju kvalitetnu razinu odluka o financiranju.

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

Etične banke svaku investiciju procjenjuje na potpuno ravnopravnom nivou, uzimaju u obzir društveni učinak tog ulaganja: stvaranje nove vrijednosti, novih radnih mjesta te ekološki učinak, koji ne smije biti negativan

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

U nastavku ovog teksta, pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: zašto je poljoprivreda u Hrvatskoj toliko nerazvijena?

Mogu li kredit u Etičnoj banci zatražiti i subjekti koji nisu članovi ZEF-a? Mi smo institucija koja je otvorena svima po jednakim uvjetima, ako naravno zadovoljavaju standarde etičnosti i adekvatnosti svojeg poslovanja. Da bismo zadržali tu kvalitetu članova i razinu povjerenja, korisnici Etične banke mogu biti samo članovi Zadruge za etično financiranje, zato jer je bitno da oni koji koriste usluge Etične banke doprinosе i radu cjelokupnog tog sustava kroz svoje članstvo.

Kako će poslovatі Etična banka, u što će usmjeriti financiranje, te zbog čega uopće potreba za takvom vrstom alternativnog financiranja?

Etična banka će raditi transparentno. Poslovanje će biti jeftinije, bez nepotrebnih naknada – za vođenje računa, održavanje računa, za internet bankarstvo i slično. Klijenti će pritom imati povoljniji pristup financiranju. Kamate u etičnim bankama su inače niže, u našoj će biti maksimalno 4%. Nema špekulacija, neće biti kredita s valutnim klauzulama, neće biti ulaganja viška imovine u razne investicijske fondove, nego isključivo u realne projekte zadrugara. Netko tko je uložio novce u Etičnu banku je time automatski podržao stvaranje novih radnih mjesta, nove proizvodnje, novih usluga i novih vrijednosti unutar lokalne zajednice.

Banke koje trenutno rade u Hrvatskoj ne zadovoljavaju potrebe građana i ne rade s ciljem razvijanja nacionalne i lokalne ekonomije. Banke upravljaju resursima države - sredstvima građana i poduzetnika - te potpuno autonomno svojom politikom kreditiranja odlučuju koji će se segmenti ekonomije i društva kreditirati, a koji neće. To je jedna velika moć koja omogućuje bankama da odlučuju hoće li će se ulagati u proizvodnju ili će se ulagati u uvoz, hoće li će se ulagati u šoping centre ili u tvornice, u ekološku ili u GMO-hranu, u obnovljive izvore energije ili u termo-elektране. Cijeli taj niz odluka utječe na to kako će se ekonomija razvijati. Sada je 45% kreditnih sredstava plasirano u nenamjenske, potrošačke kredite građana. To znači da 45% novca koji banke plasiraju nije produktivno, odnosno ne stvara novu dodanu vrijednost, nego isključivo dug. Etična banka želi biti dio rješenja tog problema, banka koja će financirati razvoj i izbjegavati klasično potrošačko kreditiranje ●

Marija Šakić

O sezonskom radu iz slavonske perspektive: Tko radi, boji se gladi

Sezonski radnici na jadranskoj obali mahom dolaze iz Slavonije. Njihova iskustva nerijetko svjedoče o brojnim teškoćama koje sa sobom donosi rad u turizmu

U ovom članku predstavljamo iskustva sezonskih radnika na jadranskoj obali, mahom dolaze iz Slavonije. Njihova iskustva nerijetko svjedoče o brojnim teškoćama koje sa sobom donosi rad u turizmu.

U općoj percepciji Slavonija je predstavljana kroz različite kulturne simbole: od slasne i kalorične hrane do tamburice, divana, kolinja i kirbaja. No najpoznatija je kao nekadašnja žitnica Hrvatske, “zemlja ratara i bekrija” po riječima stare pjesme. Slavonci su navikli na težak rad i ubiranje plodova svojega rada, o čemu svjedoči i izreka naših predaka, mahom seljaka i nadničara: “Tko radi, ne boji se gladi.”

Slavonija je, nažalost, iskusila sve posljedice raspada Jugoslavije: rat, pljačkašku pretvorbu i privatizaciju te konačno tranzicijsko uništenje domaće proizvodnje hrane i poljoprivredne proizvodnje uopće. Ne čudi stoga da smo upravo mi Slavonci, zbog takve situacije, spremni uskočiti u autobus i otisnuti se u bijeli svijet ili na plavi Jadran. Godinama mase mladih i nešto starijih Slavonaca odrađuju sezone u Dalmaciji. Velik broj ima poslodavce kojima se redovito vraća, dok oni s manje sreće promijene i nekoliko radnih mjesta tijekom jedne sezone. Iako na obali uspiju pronaći poslove, brojni sezonski radnici i radnice vraćaju se s neugodnim iskustvima sa svojim sezonskim poslodavcima.

Udarni(čki) mjeseci turističke sezone

Valja naglasiti kako u Hrvatskoj praktički više i ne postoje poslovi na neodređeno, posebice u privatnom sektoru, a pogotovo nakon zadnjih izmjena Zakona o radu. Poslodavci obilno koriste visoku nezaposlenost kako bi za relativno skromnu plaću dobili visokokvalificirano osoblje, često se pravdavajući državnim nametima i visokim troškovima poslovanja. Situacija u sezonskom radu još je dramatičnija. S obzirom na to da se radnici zapošljavaju ugovorima na određeno, koji se uglavnom potpisuju svaki mjesec, oni mogu biti zamijenjeni u bilo kojem trenutku. Uz to postoje brojne situacije u kojima radnici čak i ne potpisuju ugovore (ili ih potpisuju po isteku zaposlenja), nisu prijavljeni i ne uplaćuju im se doprinosi. Također, radno vrijeme uglavnom se opisuje kao “fleksibilno”, što iskusniji sezonski tumače kao eufemizam za neplaćeni prekovremeni rad. Prekovremeni rad uključuje i rad bez slobodnog dana, posebice tijekom, kako se to u medijima veli, udarnih mjeseci turističke sezone, odnosno srpnja i kolovoza. Tako se može dogoditi da radnik tijekom sezone radi 120 dana bez slobodnog dana, od 8 do 12 sati dnevno.

Neki poslodavci, posebice veći hotelski lanci, radnicima osiguravaju jedan do dva obroka dnevno, dok ostali, poput trgovina, ne osiguravaju takve obroke. Smještaj također može biti osiguran, najčešće unutar samog objekta i zajednički je za sve zaposlenike. Postoje i posebni scenariji vezani uz visinu i način isplate plaća: sve je popularnija isplata stimulacija na plaću, namijenjenih “najuspješnijim” radnicima što stvara nezdravu konkurentnost između radnika. Trik je u tome da su kriteriji određivanja uspješnosti vrlo subjektivni i neprecizni, te sam radnik do primitka plaće najčešće nema uvid u svoju “uspješnost”, a samim tim ni u visinu potencijalne naknade. Česte su i situacije u kojima poslodavci prakticiraju sustav penalizacije, odnosno umanjivanja plaće zbog određenih propusta ili nezadovoljavajuće obavljenog posla. Naravno, i

dodaci i kazne uvelike ovise o mjesečnom utršku i poslodavčevoj dobroj volji. Sama visina plaća u sezoni ovisi o brojnim čimbenicima. Profesionalni ugotitelji, poput konobara, mogu zaraditi i do 1000 eura mjesečno, a konačan iznos uvelike ovisi o napojnicama. Recepcioneri i pomoćno osoblje uglavnom su plaćeni između 4000 i 5000 kn, iako je sve više onih poslodavaca koji nude 3500 kn uz smještaj i osigurane obroke.

Faktor: poslodavac

Ono što također valja imati na umu, a što je važno za migrantske radnike, jesu zatečeni uvjeti rada koji se uvelike razlikuju od onih navedenih u razgovorima za posao. Naime, radnik iz Slavonije za dolazak do lokacije na obali već potroši između 500 i 700 kuna na prijevoz, što ga donekle obvezuje da radi najmanje mjesec dana kako bi pokrio putne troškove i troškove života. Osigurani je smještaj uglavnom

dogovorene satnice kod obračuna plaće. S obzirom na to da su poslodavci uglavnom sveprisutni u svojim objektima tj. lokalima i hotelima, i u izravnom su doticaju s radnicima, njihov je način komuniciranja vrlo bitan faktor. Nisu rijetke situacije u kojima su poslodavci bezobzirni prema radnicima, a njihovi obrasci komunikacije variraju od vrijeđanja do optužbi za krađu, a sve kako bi im pokušali smanjiti plaće. Radnici će lako prepoznati takve poslodavce po pasivno-agresivnim oglasima za posao – primjerice “tražimo ozbiljne i odgovorne radnike koji zaista žele raditi, koji se ne boje posla, koji su spremni zasukati rukave”, kao i po ocrnjivanju bivših zaposlenika.

Ono što najviše čudi u priči o sezonskom izrabljivanju jest kratkovidnost poslodavaca, koji kao da nisu svjesni da nezadovoljan radnik rezultira lošom uslugom i nezadovoljnim gostima koji se onda više ne vraćaju. Radnik se sa odrađane sezone vraća premoren, emocionalno iscrpljen, nerijetko prevaren i uglavnom s vrlo skromnom uštedevinom, koja teško može potrajati duže od mjesec dana. Iako je većina nezaposlenih itekako svjesna kritične situacije na tržištu rada te je spremna na compromise kako bi ostvarila kratkotrajnu materijalnu sigurnost, sezonski rad ne donosi nikakvu dobit, posebice u odnosu na uloženi napor. Nedavno smo mogli vidjeti da je Hrvatski zavod za zapošljavanje počeo emitirati jako loš reklamni spot kojim pozivaju nezaposlene da se prijavljuju na

Branimir Gavrilović

Osijek kroz iglene uši

Nakon što su sve osječke konfekcijske kuće uništene, danas se tekstilna industrija ovog grada svela na šivanje za druge, inozemne, brandove i to u jako lošm radnim uvjetima i s vrlo niskom cijenom rada

U ovom članku predstavljamo iskustva sezonskih radnika u tekstilnoj industriji u Osijeku, mahom dolaze iz Slavonije. Njihova iskustva nerijetko svjedoče o brojnim teškoćama koje sa sobom donosi rad u turizmu.

Jedna od grana industrije koja je svoj procvat u Osijeku doživjela u drugoj polovini dvadesetog stoljeća je tekstilna industrija. U tom su periodu radnice i radnici primali redovne i pristojne plaće, regrese, prekovremeni sati su im bili plaćeni, mogli su priuštiti odlazak na ljetovanje i izgradnju kuće za svoju obitelj. Tvornice su proizvodile kvalitetne prepoznatljive proizvode namijenjene tada velikom domaćem, ali i svjetskom tržištu.

Naša konfekcija

Zahvaljujući Mari, Modnoj konfekciji Slavonija (MK Slavonija), Tekosu i drugim tekstilnim firmama, Osječani su imali priliku raditi, ali si i priuštiti vrhunsku, modernu i cijenjenu konfekcijsku odjeću. Zahvaljujući Svilani, Kožari i tvornici LIO vrhunska tkanina je bila jedno od osnovnih garancija kvalitete tekstilnih proizvoda koji se izvezio u ostale dijelove Jugoslavije, ali i Austriju, Italiju i ogromno tržište tadašnjeg SSSR-a. Mara je funkcionirala u sklopu MK Slavonija kao

zajednički i nalazi se unutar zgrade u kojoj će radnici obavljati posao. Iako postoje iznimke, prostori su, posebice ako govorimo o hotelskim lancima, skućeni bungalovi s krevetima na kat i bez klima uređaja. Prostraniji apartmani za smještaj sezonaca uglavnom su zakupljeni na razdoblje od pet mjeseci, te su u njih smješteni svi zaposlenici zajedno. Uz malo sreće, radnici mogu dobiti svojih 8 sati sna, iako je to malo teže ukoliko im se soba nalazi u zgradi restorana, hostela ili noćnog bara u kojem rade. Osigurani obroci uglavnom su ostaci hrane poslužene gostima, hrana iz konzervi ili pak suha hranu poput sendviča. Razumljivo je da mnogi poslodavci nemaju uvjete za osiguravanje kvalitetnije prehrane, no u tom slučaju, potrebno je osigurati dodatna sredstva zaposlenicima kako ne bi morali trošiti svojih 4000 kuna zarade na prehranu koja je posebice skupa ako nemaju kuhinju u protoru u kojem žive.

Fleksibilno radno vrijeme često se pretvori u rad bez slobodnog dana tijekom cijele sezone što rezultira premorenošću i prezasićenošću radnika. Pritom se poslodavci na Jadranu često vode logikom neplaćanja slobodnih dana. Drugim riječima, ako radnik i uspije dobiti slobodan dan, on se odbija od

U reklamnom spotu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, sezonski rad je prikazan kao skoro estradna aktivnost što nikako ne odgovara zbilji i uvjetima rada u turizmu.

sezonske poslove po Jadranu. Pritom je sezonski rad prikazan kao uživanje u gotovo estradnim uvjetima što ne odgovara svakodnevnoj zbilji sezonskih radnika. Taj spot i želja HZZ-a da se poveća broj sezonskih radnika pokazuju očito da postoji manjak sezonske radne snage. No posljednjih godina, nekadašnji sezonski radnici na Jadranu koji su mahom dolazili iz Slavonije, sada odlaze u zemlje Zapadne Europe u kojima se njihove sposobnosti nagrađuju donekle adekvatnim iznosima. Jer u današnjoj Hrvatskoj i onaj tko radi, boji se gladi ●

jedno od najstarijih poduzeća tekstilne industrije na području Slavonije sa širokim proizvodnim asortimanom raznih odjevnih predmeta, pletene i kukičane odjeće. Svilana je, pak, imala dugogodišnju proizvodnju tkanina od prirodne svile, a kasnije i od sintetičkih materijala, koji su se upotrebljavali u proizvodnji lake konfekcije. Uz to su se prizvodile i tehničke vrste tkanina koje su se upotrebljavale za proizvodnju sportskih torbi, tendi te za specijalne potrebe u industriji. Bila je jedina tvornica takvog tipa u Hrvatskoj, a njezin je kapacitet bio otprilike 6 milijuna metara kvadratnih svilenih tkanina raznih boja i dezena.

Tekos, tvrtka koja je osnovana 1974, zabilježila je 25 godina rada i razvoja u proizvodnji tekstilne konfekcije u Osijeku s modernom opremom i suvremenom organizacijom rada. Njezin novi proizvodni pogon, sagrađen krajem osamdesetih, bio je pravi primjer praćenja suvremenih trendova u industriji. Proizvodni asortiman je sadržavao dječju i žensku laku konfekciju te mladenački i sportski program odjeće. Moderna konfekcija Slavonija sa svoje 63 godine postojanja i sa tri pogona – pogonom teške konfekcije, pogonom rublja i lake konfekcije te pogonom kože – također je sada

četvornih metara, nekad ponos Osijeka i treća najveća kožara Jugoslavije, danas je velika sramota Osijeka koja još čeka svoju namijenu u novom društvenom poretku. U toj čekaonici nije samo zgrada, već i radnici koji od proglašenja stečaja 2000. godine čekaju ono što im zakonski pripada. Nesavjesno gospodarenje, zloupotreba ovlaštenja, sklapanje štetnih ugovora i pronevjere - kaznena su djela koja se navode u trećoj po redu kaznenoj prijavi u slučaju “Kožara”. Službeno je kaznenu prijavu u svibnju podnijela Hrvatska udruga radničkih sindikata. Od ove sindikalne središnjice radnici Kožare zatražili su pomoć nadajući se da će se time agonija okončati u njihovu korist.

Radnice i radnici koje su radili u bivšim tvornicama tekstilne industrije u Osijeku, susreću se sa novim sistemom odnosa prema radu koji je bio nepojmljiv u vrijeme njihove mladosti. Jednako tako kao što je sada mladima nezamisliv ondašnji sistem i

Neki novi prostori

Privatizacija, gramzljivost u ratnim okolnostima, neadekvatni kadrovi na odgovornim funkcijama delegirani političko-privatnim interesima, samo su neki od faktora koji su išli u prilog propasti cjelokupne, a samim tim i tekstilne industrije u Osijeku. Postupno propadanje osječke industrije dogodilo se ranije od ulaska (jugo)istočno-azijske konkurencije na tržište devedesetih, što se generalno uzima kao glavni krivac za propast ove industrije.

Na većini lokacija nekadašnjih tvornica danas se nalaze trgovački centri. Nove generacije ni ne znaju da su na tim mjestima bile tvornice u kojima su radile tisuće njihovih sugrađana pa možda i njihovih

četvornih metara, nekad ponos Osijeka i treća najveća kožara Jugoslavije, danas je velika sramota Osijeka koja još čeka svoju namijenu u novom društvenom poretku. U toj čekaonici nije samo zgrada, već i radnici koji od proglašenja stečaja 2000. godine čekaju ono što im zakonski pripada. Nesavjesno gospodarenje, zloupotreba ovlaštenja, sklapanje štetnih ugovora i pronevjere - kaznena su djela koja se navode u trećoj po redu kaznenoj prijavi u slučaju “Kožara”. Službeno je kaznenu prijavu u svibnju podnijela Hrvatska udruga radničkih sindikata. Od ove sindikalne središnjice radnici Kožare zatražili su pomoć nadajući se da će se time agonija okončati u njihovu korist.

Radnice i radnici koje su radili u bivšim tvornicama tekstilne industrije u Osijeku, susreću se sa novim sistemom odnosa prema radu koji je bio nepojmljiv u vrijeme njihove mladosti. Jednako tako kao što je sada mladima nezamisliv ondašnji sistem i

Nove generacije ni ne znaju da su na lokacijama današnjih shopping-centara nekada stajale tvornice u kojima su radile tisuće njihovih sugrađana pa i njihovih članova obitelji

U ovom članku predstavljamo iskustva sezonskih radnika u tekstilnoj industriji u Osijeku, mahom dolaze iz Slavonije. Njihova iskustva nerijetko svjedoče o brojnim teškoćama koje sa sobom donosi rad u turizmu.

Jedna od grana industrije koja je svoj procvat u Osijeku doživjela u drugoj polovini dvadesetog stoljeća je tekstilna industrija. U tom su periodu radnice i radnici primali redovne i pristojne plaće, regrese, prekovremeni sati su im bili plaćeni, mogli su priuštiti odlazak na ljetovanje i izgradnju kuće za svoju obitelj. Tvornice su proizvodile kvalitetne prepoznatljive proizvode namijenjene tada velikom domaćem, ali i svjetskom tržištu.

Naša konfekcija

Zahvaljujući Mari, Modnoj konfekciji Slavonija (MK Slavonija), Tekosu i drugim tekstilnim firmama, Osječani su imali priliku raditi, ali si i priuštiti vrhunsku, modernu i cijenjenu konfekcijsku odjeću. Zahvaljujući Svilani, Kožari i tvornici LIO vrhunska tkanina je bila jedno od osnovnih garancija kvalitete tekstilnih proizvoda koji se izvezio u ostale dijelove Jugoslavije, ali i Austriju, Italiju i ogromno tržište tadašnjeg SSSR-a. Mara je funkcionirala u sklopu MK Slavonija kao

Zahvaljujući Mari, Modnoj konfekciji Slavonija (MK Slavonija), Tekosu i drugim tekstilnim firmama, Osječani su imali priliku raditi, ali si i priuštiti vrhunsku, modernu i cijenjenu konfekcijsku odjeću

članova obitelji. Ambulante, restorani i stomatolozi u tim prostorima kojih više nema, također su bili u službi radnika. Jedina sličnost tih objekata s onima nekad, jest ta da su klimatizirani i dobro osvijetljeni prostori. Naime, Tekos i MK Slavonija imali su muziku u radnim halama, kao i u današnjim trgovačkim centrima.

Osječka armija rada

Kompleks Kožare koji se pruža na ukupno 15 tisuća

rad. Danas se osječka tekstilna industrija svela na talijanski modni brend Benetton i njegovu tvornicu pletenja i bojanja, preseljenu iz Francuske. Uz nju se pojavilo i par kooperanta iz Italije, koji obavljaju tzv. lohn-poslove - odnosno šivanje odjeće za vanjske brandove. U tvornici je radilo dvjestotinjak radnika, a preseljenjem dijela labinskog pogona u Osijek broj se radnika u ovoj tvornici udvostručio. No kroz ovu firmu je prodefilirala čitava osječka armija radnika. Za takav su scenarij krivi minimalna plaća, ugovori na određeno i velika ponuda radne snage. Nedavno je tvornica promijenila ime te njome upravlja Olimpias grupa pa ostaje pitanje kako će izgledati odnos prema radu nakon što je tvornica prestala nositi ime poznatog talijanskog brenda.

Iz svih nabrojениh razloga osječki gradski autobusi koji voze radnike na posao sve su prazniji, dok su oni koji voze radnike za Njemačku ili Irsku sve brojniji. Ukoliko Grad nastavi da plaketama kiti nekoga samo zbog broja zaposlenih radnika, a radnik od toga posla ne može skrpati kraj s krajem, po iduću priču u rubrici (G)rad vezanu za Osijek morat ćemo potegnuti do Dublina, kamo se već preselio velik broj mladih Osječana i šeta tamošnjim parkovima i perivojima koji nisu ništa ljepši od onih osječkih ●

Kako do mobilizacije: lijeve stranke i sindikati na Balkanu

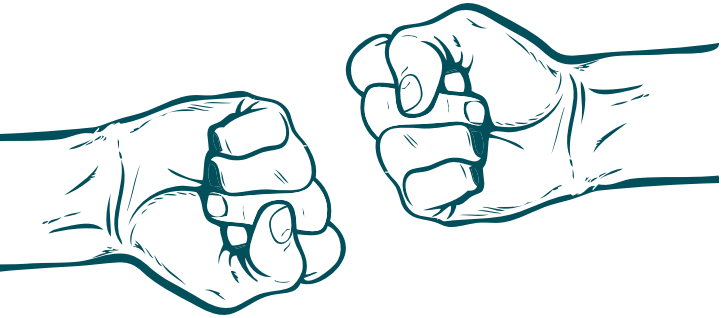
Sa sindikalistima i političkim aktivistima razgovarali smo o mogućnostima zajedničkog djelovanja na mobilizaciji i stvaranju lijevih alternativa na Balkanu, ali i preprekama ostvarenju dugoročne zajedničke strategije

Iako se više nitko ne čudi situacijama u kojima socijaldemokratske i socijalističke vlade implementiraju antiradničke zakone, odnos tih stranaka i sindikalnog pokreta pamti i bolja vremena. Poslijeratna epoha pune zaposlenosti i širenja različitih radničkih i socijalnih prava i socijalne države, koja se danas sve bržim tempom raspada, uvelike je bila proizvod uspješne suradnje sindikalnih pokreta i socijaldemokratskih stranaka. Pa ipak, unazad tri do četiri desetljeća socijaldemokrati diljem Europe napustili su svoje stare pozicije i podržali novi tip politike koji je uključivao sakaćenje socijalne države i reforme radnog zakonodavstva u korist kapitala. Ne samo da se to dogodilo u zapadnim zemljama već su i u postsocijalističkom dijelu Europe nominalno socijaldemokratske stranke sustavno zagovarale antiradničke politike. Tome svjedoči i zamjenica predsjednika Socijaldemokratskog saveza Makedonije Radmila Šekerinska, koja priznaje da u periodu rane tranzicije nisu znali za drugo doli za

srednji put – odnosno jasno političko odmicanje od organiziranog radništva, provođenje privatizacije javnog sektora i socijalne države te uvođenje poslodavaca i sindikata kao jednako bitnih političkih partnera.

Granice reformističke strategije

Iako je nemoguće zanemariti specifične nacionalne kontekste, u pravilu su se od 70-ih godina nadalje socijaldemokratske stranke pokazale znatno manje sposobnima nametati za kapital nepovoljne reforme. U posljednjim su desetljećima brojni primjeri lijevih stranaka koje su uz podršku sindikata uspjele doći do vlasti, da bi potom duboko iznevjerile očekivanja i nadanja pokreta koji su ih tamo doveli. Teško je povjerovati u to da se neprijatelji radnika toliko često uspijevaju infiltrirati u vodstva lijevih partija da bi onda prvom prilikom izdali interese onih koje predstavljaju, pa je za pretpostaviti da se ipak radi o određenim strukturnim ograničenjima s kojima se djelovanje radničkog pokreta kroz parlamentarni

prihodi, ovise prije svega o investicijama privatnog sektora. Drugim riječima, novac kojim bi neka socijaldemokratska vlada željela financirati javne usluge bitne za radništvo koje politički predstavlja u velikoj mjeri ovisi o kooperaciji kapitala. To znači da je za socijaldemokratsku vladu neminovno pronalaženje nekakvog kompromisa s kapitalom. Taj je kompromis bilo znatno lakše pronaći u vremenima ekonomskog uzleta nakon Drugog svjetskog rata kada su visoke profitne stope omogućavale da radničke nadnice, kao i usluge socijalne države, rastu bez ugrožavanja rasta profita poslodavaca. 70-ih je godina kriza nagovijestila kraj ere “klasnog kompromisa”, pa je kapital, pritisnut opadajućim profitnim stopama, krenuo u protunapad. Dotad relativno uspješna reformistička strategija postupnog poboljšanja životnih uvjeta radništva bez frontalnog sukoba s kapitalom više nije bila održiva. Jedna je strana morala platiti cijenu krize.

Francuski poučak

Ako je u SAD-u i Velikoj Britaniji bilo jasno da će se restrukturiranje ekonomije dogoditi na račun radništva, u Francuskoj je situacija na početku 80-ih djelovala potpuno drugačije, ali su krajnji ishodi bili slični. Došavši na vlast 1981. godine na čelu Koalicije socijalista i komunista, francuski predsjednik François Mitterand započeo je radikaln reformistički program. Pored nacionalizacije dijela bankarskog sustava i pojedinih industrija koje su zapale u probleme tijekom 70-ih godina, značajno su povećane minimalne plaće i mirovine, smanjena je dob za umirovljenje, skraćen radni tjedan i ojačan položaj sindikatâ u poduzećima, a povećano je i ulaganje u javne usluge. No ubrzo su poslodavci, iziritirani prije svega povećanim nametima kojima je financirana ekspanzija socijalne države i proširivanjem prava sindikata, krenuli u protunapad. “Štrajk kapitala”, odnosno niska stopa investicija i bijeg kapitala iz zemlje, uz izuzetno nepovoljne međunarodne okolnosti, rezultirao je velikim zaokretom u politici francuske Vlade, odnosno odustajanjem od velikog dijela radništvu naklonjenih politika i pristajanjem na tada sve snažniji međunarodni neoliberalni konsenzus. Prioritet postaje vraćanje ekonomije u normalu politikama koje će omogućiti povećanje privatnih profita, pa već u ožujku 1983. Mitterrand odobrava veliki paket mjera štednje.

Francuski primjer bespomoćnosti proradničke vlade pred napadom kapitala dobro pokazuje da je za promjenu odnosa snaga u korist radništva potrebno puno više od toga da na vlast dođe stranka sa socijaldemokratskim programom. Kako smo već istaknuli, neovisno o njihovim namjerama, vlade su uvijek ovisne o investicijama privatnog sektora, zbog čega su politike koje ugrožavaju njegovu profitabilnost dugoročno teško održive, osobito u

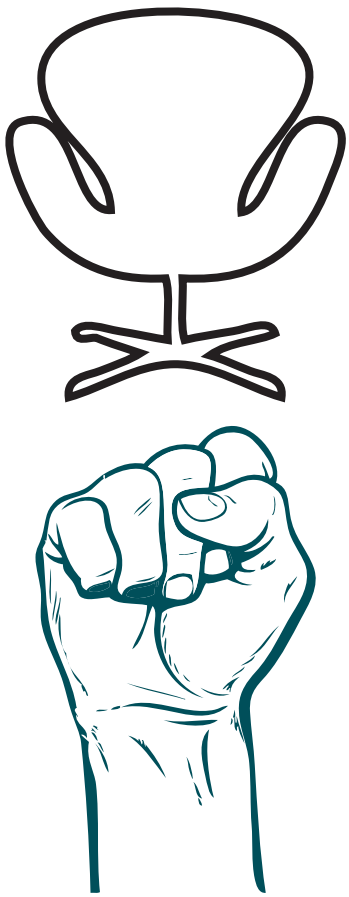
vremenima krize. Stoga je jedina mogućnost koja zaista stoji na raspolaganju svakom radničkom pokretu masovna mobilizacija koja eventualno može izmijeniti odnos snaga između rada i kapitala i na taj način prisiliti (socijaldemokratsku) vladu da provede svoj program.

Opadanje borbenosti sindikata

U pravilu je opadanje borbenosti radničkih organizacija vodilo političkim reformama na štetu radništva čak i onda kada bi na vlasti bile stranke socijaldemokratske ne samo imenom već i programom (Francuska, Španjolska i Portugal 80-ih ili Grčka danas). Da je rast intenziteta i militantnost radničkih borbi, kako na ulici tako i na radnom mjestu, presudan za postizanje reformi u njihovu korist, također je moguće vidjeti na nekim povijesnim primjerima. Primjerice, Vlada Narodne fronte u Francuskoj oformljena je 1936. na temelju vrlo umjerenog reformskog programa, da bi u konačnici provela najznačajnije progresivne socijalne reforme u suvremenoj francuskoj povijesti. To se dogodilo zbog narodne mobilizacije koja je natjerala Vladu da daleko nadmaši svoja predizborna obećanja. Slično tome, Franklin D. Roosevelt na vlast je došao bez jasnog programa koji bi upućivao na reforme koje će nastupiti u sljedećim godinama. Za njihovo ostvarenje presudan je bio u SAD-u dotad neviđen val radničkih štrajkova koji je duboko potresao zemlju 1934. godine i u konačnici prisililo američku kapitalističku klasu da pristane na ono što je u povijesti zapamćeno kao New Deal. Na valu nezadovoljstva socijaldemokratskim strankama i njihovim politikama posljednjih četvrt stoljeća, u Istočnoj Europi, pa i u zemljama bivše Jugoslavije, polako stasaju političke stranke koje zauzimaju jasnije i radikalnije pozicije prema sustavu i dominantnom modelu razvoja ovih država nakon uništenja socijalizma. Naravno, ove se političke inicijative pojavljuju u različitim oblicima i intezitetima te s različitim izbornim uspjesima (ako su se uopće odlučili na izlazak na izbore). Za razumijevanje svakog od tih konteksta važno je imati na umu do koje je mjere radništvo organizirano i koji su njegovi mehanizmi utjecaja na političko usmjerenje države, odnosno mogućnosti pritiska na političke elite na vlasti koje takav smjer zadaju.

Mogućnosti i granice suradnje

Slovenski primjer Inicijative za demokratski socijalizam, koja je dio koalicije združene Ljevice u slovenskom parlamentu, svjedoči o važnosti startne pozicije koju određena politička inicijativa ima prilikom ulaska u političko polje. Anej Korsika iz Inicijative za demokratski socijalizam svjestan je toga i na naše pitanje o ulozi sindikata u političkom životu u Sloveniji odgovara davanjem priznanja za njihov rad kroz tranzicijski period i zaključuje:

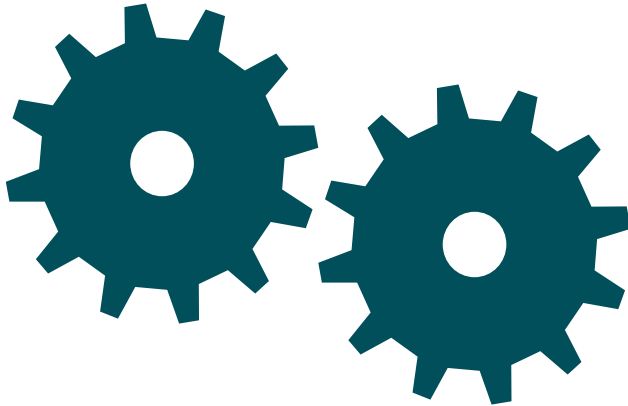

Ljevica bi u regionu nade trebala polagati u oživljavanje društvenih borbi kojima smo svjedočili ovo proljeće, a ne tek u osvajanje pokoje parlamentarne fotelje

“Bez sindikata i njihova rada u Sloveniji bi socijalno stanje bilo puno, puno gore.” Slovenija je uza sve nedaće i dalje država s najvišim postotkom sindikalne organiziranosti među postsocijalističkim zemljama članicama EU. Međutim, unatoč tome što je sindikalna scena u puno boljem stanju nego u ostatku regije, čelnici tamošnjih većih sindikata, kao i Korsika, svjesni su potrebe za suradnjom, tako da je Združena ljevica dobila podršku i simpatije dvaju najvećih sindikata: Saveza slobodnih sindikata (ZSSS) i Sindikata odgoja, obrazovanja, znanosti i kulture (SVIZ). Podrška nije bila tek deklarativna, nego se ostvarila i u kampanjama protiv privatizacije zdravstva te u zajedničkom prijedlogu zakona koji bi omogućio veću participaciju radnika u upravljanju poduzećima. Koriska na sindikate gleda kao na glavne partnere u transformaciji društva prema demokratskom socijalizmu, svjestan svih teškoća s kojima se sindikati suočavaju: od pojačane fragmentacije radništva do svojevrsne strukovne ili klasne atomizacije pojedinih sindikata.

U Srbiji je situacija u bitnome drugačija. Sindikalna je scena potpuno fragmentirana, dok stranačka scena s druge strane obiluje nominalno socijalističkim i socijaldemokratskim strankama koje participiraju u vlasti dugi niz godina otvoreno promovēći antiradničke politike i privatizaciju ostataka državne imovine i javnog sektora. Ono što Srbiju razlikuje od drugih zemalja u regiji jest praksa vodstva tamošnjih sindikata da se otvoreno svrstavaju uz razne političke opcije, izlaze na stranačkim listama i zauzimaju svoja parlamentarna mjesta. Tako je na izborima 2012. Ranka Stanić, predsjednica Asocijacije slobodnih i nezavisnih sindikata, podržala Liberalno-demokratsku partiju i na njihovoj koalicijskoj listi ušla u Narodnu skupštinu Srbije. Mnogštvo je takvih primjera, kao i slučajeva potpisivanja predizbornih sporazuma ili davanja podrške strankama. Tamara Baković Jadžić iz organizacije Levi samit Srbije u tome vidi problem: “Te prakse svjedoče o nedemokratskoj strukturi sindikata i sindikalnom vodstvu koje neovisno o svom članstvu potpisuje kojekakve sporazume koji suštinski ništa ne mijenjaju”. Prema Baković Jadžić, takva su partnerstva posljedice činjenice da je djelovanje sindikatâ ograničeno na model “socijalnog dijaloga”, pa dogovorima sa strankama pokušavaju zauzeti jače startne pregovaračke pozicije, što u stvarnosti nema velikog efekta, a donošenje katastrofalnog Zakona o radu prije dvije godine najbolje tome svjedoči. Vuk Vuković iz novoosnovane stranke Ljevica Srbije – koja se svojim programom pozicionira kao progresivno lijeva stranka – na istom tragu kao i Baković Jadžić potpunu odvojenost vrha sindikata od članstva vidi kao najveći problem, ne samo u ostvarenju dublje suradnje nego i problem za budućnost sindikalizma. Takva nedemokratska struktura, prema Vukoviću, otežava pregovaračku poziciju sindikata u kojoj sve ovisi o jednoj osobi, a mobilizacije članstva gotovo da i nema. Takvi odnosi omogućuju vlasti da ucjenjuje i otvoreno prijeti sindikatima, što kod sindikalista stvara strah i otklanja bilo kakvu pomisao na izlazak iz zadanih okvira klasičnog sindikalnog djelovanja u Srbiji. I Korsika i Baković Jadžić i Vuković, iako dolaze iz drugačijih političkih i organizacijskih konteksta, složili su se oko jedne stvari – da se mora razmišljati o inovativnim modelima političkog organiziranja i šire političke mobilizacije.

Kao sugovornika u raspravi sa sindikalne strane stola našli smo Predraga Sekulića iz sindikata Nova

solidarnost, koji je nastao kao odgovor na sva loša sindikalna iskustva u najvećoj hrvatskoj kompaniji – INA-i. Sekulić je u nekoliko svojih javnih istupa naglašavao potrebu za “novim tipom sindikalizma” koji je demokratski, ne ograničava se na kolektivne ugovore kao na jedini model djelovanja i bavi se općedruštvenim temama i zajednicom u kojoj sindikat djeluje. Što se tiče konkretno hrvatske političke situacije, Sekulić smatra da će se manje stranke koje imaju radništvo kao svoje primarne adresate teško probiti kroz nemilosrdno političko polje, a one stranke koje su uspjele ući u Sabor deklarativno se zalažući za poboljšanje radničkih prava (misleći na Laburiste) ubrzo su na to zaboravile, a njihova se politička sudbina vezala uz druge stranke, odnosno koalicijske aranžmane.

Artikulacija novih institucija

Laburisti su, nakon što ih je Milanović “otpustio” iz lijevo liberalne koalicije, krenuli u osnivanje hrvatske verzije slovenskog projekta ujedinjene ljevice pozivajući sve lijeve stranke, organizacije civilnog društva i sindikate da im se pridruže u toj platformi. No zbog kompleksnih odnosa između pozvanih organizacija i njihovih vodstava, malo je vjerovati da će laburistički poziv biti više osim očajničkog pokušaja njihovog političkog opstanka.

Iz navedenih različitih primjera vidimo da iako suradnje između lijevih pokreta, organizacija, političkih stranaka i njihovih vodstava, malo je suradnje – više kampanjske i uvjetovane urgentnošću situacije ili požara koji se treba gasiti – poput loših zakona ili privatizacijskih valova. No koliko god su različiti konteksti zemalja nastalih rušenjem Jugoslavije, nekoliko je parametara koji će ubitnome odrediti artikuliranje novog političkog subjekta ili novih institucija koje bi eventualno nastale iz ove suradnje. Sindikati će se u budućnosti morati suočiti s drastičnom promjenom u strukturi rada, odnosno s dominacijom prekarних poslova i sindikalno neudruženih radnika, a lijevi pokreti, uza sve pouke iz iskustva zapadnih zemalja s dužom tradicijom sindikalnog djelovanja u kapitalizmu, u obzir moraju uzeti i periferni položaj ovdašnjih ekonomija koji dodatno umanjuje moć vlada u ekonomskoj sferi.

Dakako, barem u slučaju Slovenije i Hrvatske, tu je i rigidna regulativa EU koja praktički onemogućuje vođenje drugačije ekonomske politike od one koja pritiskom na radničke nadnice nastoji poboljšati međunarodnu konkurentnost nacionalne ekonomije. Sve to su samo neka od ograničenja s kojima će se nove lijeve partije na Balkanu prije ili kasnije morati suočiti. Neovisno o pokojem izbornom probuju poput onoga u Sloveniji, ljevica bi u regionu nade trebala polagati u oživljavanje društvenih borbi kojima smo svjedočili ovo proljeće, a ne tek u osvajanje pokoje parlamentarne fotelje ●

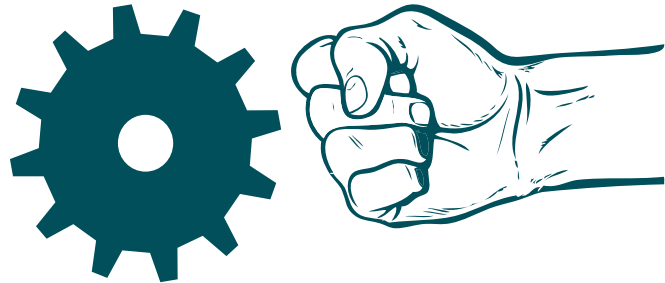
TEMAT: POLITIČKE STRANKE I RADNICI

privatizaciju nekad društvenih poduzeća i potpunu liberalizaciju ekonomije, što su otvoreno poticali i zagovarali ekonomski stručnjaci koji su sudjelovali u tadašnjim vladama kao ministri ili savjetnici. Nekadašnja potpredsjednica Vlade Makedonije zadužena za europske integracije priznaje da je jedna od najvećih grešaka njene stranke upravo “odustajanje” od sindikata kao važnog političkog partnera. Ovaj odgovor ne čudi s obzirom na to da je u trenutku nastanka socijaldemokratskih stranaka u postsocijalističkim zemljama dominantan model njihova ideološkog profiliranja bio tzv. treći ili

U ekonomiji kojom dominira privatno vlasništvo svaka je vlada, pa čak i ona s najizraženijim proradničkim ambicijama, uvelike podređena interesima kapitala

sustav redovito susreće.

Osnovni problem elektoralističke strategije koja nade polaže u dovođenje proradničke partije na vlast jest pogrešno razumijevanje odnosa moći u kapitalističkoj državi, odnosno vjerovanje u to da samim osvajanjem vlasti nominalno radničke stranke osvajaju i moć potrebnu za reformiranje sustava u korist radništva. Ipak, u ekonomiji kojom dominira privatno vlasništvo svaka je vlada, pa čak i ona s najizraženijim proradničkim ambicijama, uvelike podređena interesima kapitala. Ekonomski rast, zapošljavanje i potrošnja, a onda i porezni

Luka Koper: Perspektivna tvrtka u neodgovornim rukama slovenske političke elite

O kratkoj povijesti pokušaja privatizacije Luke Koper koji su krajem lipnja naišli na veliki otpor progresivnih sindikata, udruga, stranaka i studentskih pokreta

U razdoblju neodgovornih i neodgovornih rukama slovenske političke elite, Luka Koper je prošla kroz nekoliko kriza, uključujući i pokušaje privatizacije. U ovom članku ćemo istražiti povijest ovog tvrtke i kako je došla do ove situacije. Također ćemo istražiti kako su se različite strane pokušale riješiti ovog problema i koje su bile posljedice tih pokušaja.

Prosvjedne akcije u ljeto 2016, Koper

Foto: Bojan Mrdenović

U razdoblju Jugoslavije Luka Koper bila je, iako stabilno rastuća, ipak sekundarna luka, manja od susjednih u Trstu i Rijeci. Od početka devedesetih godina prošlog stoljeća napredovala je i postala jedno od najboljih sjevernojadranskih pristaništa. Radi se o najvećoj kontejnerskoj luci u regiji, čija se važnost za prometne pravce između Europe i Azije ubrzano povećava. Pored toga, Luka Koper druga je po važnosti ulazno-izlazna točka u trgovini automobilima na cijelom Sredozemlju. Brz i konstantan rast, kojeg joj omogućava kombinacija strateški povoljnog položaja i dobrog načina upravljanja, prvo je pobudio apetite domaće politike koja je državno vlasništvo nad tvrtkom iskorištavala za stranačke projekte. Paralelno su jačali i apetiti privatnog kapitala, a te apetite danas pokušavaju zadovoljiti odgovorne osobe iz redova političke vlasti.

Od Koreliča do Janše

U razdoblju od osamostaljenja, dakle nakon osamdesetih godina prošlog stoljeća, do 2003. godine količina pretovara u Kopru porasla je s 5 na 12 milijuna tona godišnje. U tom se vremenu, dok je Luku vodio Bruno Korelič, status radnika nije u odgovarajućoj mjeri poboljšao. Upravo suprotno, umjesto novih zapošljavanja, broj se radnika između 1990. i 2000. godine smanjio s 1800 na tek 600. Otpuštene i umirovljene radnike zamijenili su vanjski izvođači radova, takozvani pružatelji lučkih usluga (PLU); „izvajalci pristaniških storitev” - IPS na slovenskom). Zaposlenici u PLU-tvrtkama jeftiniji su; tvrtke podizvođači ih lošije plaćaju, a od njih zahtijevaju veću satnicu. Često se radi o imigrantskim radnicima koji teže ostvaruju svoja prava i nisu sindikalno organizirani.

Mandat Brune Koreliča na čelu uprave za Luku i njezine radnike nije bio dugoročno štetan tek zbog snižavanja razine radničkih prava. Korelič je jedan od osnivača Foruma 21 – društva političara i poduzetnika okupljenih oko bivšeg predsjednika države Milana Kučana. Takvo političko profiliranje predsjednika uprave potaknulo je 2005. godine novog premijera i Kučanova političkog protivnika, Janeza Janšu, da, zahvaljujući državnom utjecaju u Luci Koper, smijeni Koreliča te na njegovo mjesto postavi svoga stranačkog kolegu Roberta Časara. Time

povezali u neformalno savezništvo sa sindikatima u željezničkom prometu i energetskom sektoru te su podržali nedavni štrajk radnika u energetici. Kao razlog za takvo povezivanje Jovičić navodi identifikaciju zajedničkog neprijatelja - neodgovornog vlasnika, a to je u ovom slučaju država koja podliježe ljubijama i djeluje u smjeru privatizacije navedenih grana.

Interesi sjevernoeuropskih luka

Tendencije k privatizaciji Luke Koper očigledne su. Područje sjevernog Jadrana svojim strateškim položajem omogućava brži i jeftiniji transport tereta iz Azije u srednju i istočnu Europu, u odnosu na sjevernoeuropske luke. Četiri najvažnije sjevernojadranske luke - Venecija, Koper, Rijeka i Trst - između 2010. i 2014. godine bilježe rast pretovara kontejnera u visini od 43% te dostižu brojke od 1.8 milijuna TEU (jedinica teretnog kapaciteta kontejnerskih brodova) i 106 milijuna tona tereta. Iako su navedene luke međusobno donekle konkurencija, porast pretovara u cijeloj regiji dovoljan je da ispuni kapacitete svih četiriju luka. Iz tih je razloga razvoj događaja u sjevernojadranskim lukama ispravnije promatrati u svjetlu međusobne konkurencije kompletnog sjevernog Jadrana i sjevernoeuropskih luka, kao što su Antwerpen, Hamburg i Rotterdam. Navedenim lukama u interesu je ili zaustaviti razvoj sjevernojadranskih luka ili dograbiti svoj dio kolača kupovinom koncesionarskih tvrtki koje u njima djeluju.

Zadrugarska budućnost

Od 2011. normalizirali su se odnosi između radništva i uprave. Lani je na čelo uprave postavljen Dragomir Matić, po struci inženjer tehnologije prometa, koji je svoju karijeru

Sindikat dizaličara pomorskih djelatnosti, osnovan 2007., zbog svoje uloge u radnom procesu (pretovar tereta s broda na dok), u stanju zaustaviti rad cijele luke

U razdoblju neodgovornih i neodgovornih rukama slovenske političke elite, Luka Koper je prošla kroz nekoliko kriza, uključujući i pokušaje privatizacije. U ovom članku ćemo istražiti povijest ovog tvrtke i kako je došla do ove situacije. Također ćemo istražiti kako su se različite strane pokušale riješiti ovog problema i koje su bile posljedice tih pokušaja.

započeo u Luci Koper, kao transportni radnik, 1987. godine. Prema Jovičićevim riječima, iskazao je interes za socijalni mir u poduzeću, na što ukazuje i odluka njegove uprave da se zaustavi tužba koju je prošla uprava pokrenula protiv sindikata zbog navodne nezakonitosti štrajka. Borba za prava radnika u PLU-poduzećima u međuvremenu se nastavlja. Shvativši da brzih i radikalnih rješenja tu neće biti, Sindikat dizaličara odabrao je drugačiju taktiku. Trenutno su u procesu osnivanja zadruge u koju će za početak preći nekoliko radnika iz PLU-tvrtki, a zadrugu planiraju prijaviti na idući natječaj za podizvođače radova. Uvjereni su da će takva zadruga, u kojoj će radnici dijeliti zaradu sami među sobom, biti bolja - ne samo iz perspektive radničkih prava, već i zbog radne učinkovitosti. Ako se ta predviđanja ostvare, zadrugu bi u budućnosti mogli proširiti, ili osnovati nove, te tako privatne podizvođače polako izgurati iz Luke Koper.

Za razliku od mnogih drugih sindikata, Sindikat dizaličara ne uzdaje se u pregovaranja posredstvom sindikalnih središnjica, već se koncentrira na konkretne probleme u Luci Koper i djeluje unutar poduzeća. Djelovanje izvan poduzeća ograničeno je i provodi se ili na projektnoj ili na deklarativnoj razini. Na projektnoj su razini, primjerice, sudjelovali u osnivanju novih sindikata sličnog načina djelovanja. Na deklarativnoj su se razini pak

povezali u neformalno savezništvo sa sindikatima u željezničkom prometu i energetskom sektoru te su podržali nedavni štrajk radnika u energetici. Kao razlog za takvo povezivanje Jovičić navodi identifikaciju zajedničkog neprijatelja - neodgovornog vlasnika, a to je u ovom slučaju država koja podliježe ljubijama i djeluje u smjeru privatizacije navedenih grana.

Interesi sjevernoeuropskih luka

Tendencije k privatizaciji Luke Koper očigledne su. Područje sjevernog Jadrana svojim strateškim položajem omogućava brži i jeftiniji transport tereta iz Azije u srednju i istočnu Europu, u odnosu na sjevernoeuropske luke. Četiri najvažnije sjevernojadranske luke - Venecija, Koper, Rijeka i Trst - između 2010. i 2014. godine bilježe rast pretovara kontejnera u visini od 43% te dostižu brojke od 1.8 milijuna TEU (jedinica teretnog kapaciteta kontejnerskih brodova) i 106 milijuna tona tereta. Iako su navedene luke međusobno donekle konkurencija, porast pretovara u cijeloj regiji dovoljan je da ispuni kapacitete svih četiriju luka. Iz tih je razloga razvoj događaja u sjevernojadranskim lukama ispravnije promatrati u svjetlu međusobne konkurencije kompletnog sjevernog Jadrana i sjevernoeuropskih luka, kao što su Antwerpen, Hamburg i Rotterdam. Navedenim lukama u interesu je ili zaustaviti razvoj sjevernojadranskih luka ili dograbiti svoj dio kolača kupovinom koncesionarskih tvrtki koje u njima djeluju.

Među navedenim sjevernojadranskim lukama Koper je jedina još uvijek u većinskom vlasništvu države, a istovremeno je vjerojatno najzanimljivija i iz poslovnih razloga. Prošle je godine s prometom od 173 milijuna eura ostvarila gotovo 29 milijuna eura dobitak nakon oporezivanja. Sa 790 tisuća iskrcanih kontejnera Koper je najveća kontejnerska luka u sjevernom Jadranu. Sa 607 tisuća iskrcanih automobila Koper je, nakon Barcelone, drugi najveći automobilski terminal na Sredozemlju. U Kopru je prošle godine sveukupno pretovareno nešto više od 20 milijuna tona tereta. Zbog rasta količine tereta od 9% u odnosu na 2014. godinu, kao i zbog rasta kontejnerskog prometa od 15%, Koper je luka s najbržim rastom na sjevernom Jadranu. Jedan od faktora koji je po perspektivnosti izdvaja od susjednih pristaništa jest i geografski položaj. Ravnjičarsko zaleđe omogućava jednostavno proširivanje skladišnih prostora i ponudu usluga skladištenja, što je zbog okruženosti gradom znatno otežano u lukama Rijeka i Trst. Otvoren izlaz na more omogućava dolazak većih brodova, dok u Veneciji, zbog plitke lagune, takvo što nije moguće.

Drugi kolosijek

Apetiti sjevernoeuropskog, točnije njemačkog kapitala za Luku Koper pokazali su se 2010. godine, kada je tadašnji predsjednik slovenske vlade Borut Pahor za savjetnika pri oblikovanju strategije slovenske logistike postavio bivšeg direktora Deutsche Bahna, Hartmuta Mehdorna. Njegovo savjetovanje rezultiralo je idejom formiranja Slovenskog logističkog holdinga koji bi u jedinstvenu tvrtku povezao Luku Koper, špeditersku tvrtku Intereuropa i Slovenske željeznice. Takvo povezivanje poslovno uspješne Luke Koper i neprofitabilnih Slovenskih željeznica finacijski bi oslabilo Luku Koper i tako najvjerojatnije ubrzalo proces njene privatizacije. Istovremeno bi jedinstveni holding omogućio stranom investitoru da u jednom paketu kupi kompletnu slovensku logističku mrežu. Mehdorn i Vlada nisu uspjeli prugirati tu ideju.

Šest godina kasnije svjedočimo novom pokušaju privatizacije, ovoga puta povezanog s izgradnjom drugog kolosijeka željezničke pruge između Kopra i Divače. Postojeća pruga na toj dionici ima kapacitet od približno 14 milijuna tona godišnje, a ta će brojka, prema projekcijama rasta pretovara u Luci Koper, biti dosegnuta negdje između 2018. i 2021. godine. Kako bi se omogućio daljnji rast koperske luke nužno je stoga hitno povećanje kapaciteta navedene dionice izgradnjom novog kolosijeka. Trenutni prijedlog trase drugog kolosijeka dugačak je 27 kilometara, od čega bi dobrih 20 prolazilo kroz tunele, a još jedan kilometar preko vijadukata. Troškovi su trenutno procijenjeni na 1,3 milijarde eura. Vlada tvrdi da za takav projekt novca nema,

Među sjevernojadranskim lukama Koper je jedina još uvijek u većinskom vlasništvu države, a istovremeno je najzanimljivija i iz poslovnih razloga

a da se zaduživati ne smije. Takav argument naravno nije objektivna činjenica, već pitanje političkih prioriteta. Troškovi financiranja drugog kolosijeka, raspoređeni na 30 godina, iznosili bi negdje između 30 i 40 milijuna eura godišnje. I dok Vlada tvrdi da nema novca,istovremeno najavljuje povećanje proračuna za obranu u visini od približno 55 milijuna eura godišnje, čime bi se Slovenija, po pitanju izdvajanja za obranu, tek približila zahtjevima NATO-pakta. Ulaganje u izgradnju drugog kolosijeka je, za

politički rizik.

Prosvjedne akcije u ljeto 2016, Koper

Foto: Bojan Mrdenović

razliku od naoružavanja vojske, i ekonomski misleno. Prema izračunima ekonomista Jože P. Damijana, kroz ponovno pokretanje građevinskog sektora, povećane vrijednosti Luke Koper i ostalih logističkih tvrtki te kroz ostale makroekonomske efekte, investicija u drugi kolosijek nacionalnoj bi ekonomiji u 30 godina donijela između 2 i 3 milijarde eura čiste dobiti.

Prekvalifikacija pa prodaja

Unatoč tome Vlada ustraje u stavu da javnog financiranja neće biti te predlaže izgradnju drugog kolosijeka kroz javno-privatno partnerstvo, kojim bi privatnom investitoru na upravljanje prepustila novi kolosijek, ali i dio Luke Koper. Naime sama pruga za investitora nije profitabilna. Vlada namjerava profitabilnost povećati tako da istom investitoru prepusti i koncesiju na izgradnju i upravljanje novim, trećim dokom u Luci Koper. Doduše, time investitor još uvijek ne bi ostvario profit jer je i izgradnja trećeg doka više od 100 milijuna eura vrijedna investicija (koja je, prema procjenama Luke Koper, u tom obliku ekonomski besmislena prije 2030. godine) čiji povrat također treba osigurati te nije moguće očekivati generiranje prihoda koji bi pokrio i troškove drugog kolosijeka. To znači da bi država eventualnom investitoru morala garantirati dobit, a istovremeno bi, na račun izgradnje drugog kolosijeka koja u javnosti ima široku potporu, dio djelatnosti u Luci Koper prenijela na privatnika.

To bi predstavljalo prvi korak u smjeru postupne privatizacije. Direktna privatizacija trenutno nije moguća jer je Luka Koper u Strategiji upravljanja kapitalnim državnim investicijama označena kao strateška investicija, koja nije namijenjena prodaji, a njena bi preklasifikacija predstavljala

Uvođenjem privatnika na treći dok otvorila bi se vrata daljnjoj privatizaciji. Taj bi potez naime zahtijevao promjenu modela upravljanja koperskom lukom. Trenutno je na snazi jedinstveni model, što znači da Luka Koper d.d., kao koncesionar, ima koncesiju na upravljanje lučkom infrastrukturom i isključivo pravo izvođenja djelatnosti pretovara na cijelom području luke. Uvođenje novog koncesionara zahtijevalo bi razbijanje te cjelovitosti i uvođenje takozvanog modela lučke uprave, u kojem bi vlasništvo nad infrastrukturom bilo preneseno na novo državno poduzeće, a u toj bi infrastrukturi pretovar mogle vršiti različite tvrtke. Izdvajanjem infrastrukture iz poduzeća Luka Koper d.d., koje bi time moglo ostati tek izvođač lučkih djelatnosti, Vlada bi puno jednostavnije mogla opravdati preklasifikaciju tvrtke iz strateške u važnu, ili portfolio-investiciju. Na taj bi način omogućila i prodaju Luke Koper d.d. te potpunu privatizaciju djelatnosti u koperskoj luci. Takav razvoj događaja nije tek plod spekulacija. Ministar

Sa slovenskog preveo: Goran Matić

Belgija i Francuska: oštro protiv mjera štednje

Posljednjih nekoliko mjeseci Zapadnu Europu pogađaju radničke akcije različitih inteziteta potaknute reformama radnog zakonodavstva koje predlažu vlade provodeći naloge Europske unije u sklopu mjere tzv. gospodarskog upravljanja. Riječ je o usklađivanju gospodarskih i fiskalnih politika zemalja članica s ciljem izbjegavanja velikih ekonomskih turbulencija. Takve politike i usklađivanja za radnike znače, vrlo plastično: smanjenje stečenih prava, fleksibilizaciju radnih odnosa, smanjenje godišnjih odmora, povećanje radnih sati te smanjenje uloge sindikata u socijalnom dijalogu i pregovaranjima sa socijalnim partnerima.

U Belgiji je ovog proljeća reformu predstavila Federalna vlada liberalnog premijera Charlesa Michela. Predložene izmjene radnog zakonodavstva i najavljenja otpuštanja u javnom sektoru izazvali su ciklus manjih sektorskih štrajkova koji su kulminirali generalnim štrajkom 31. svibnja. U povremene prekide rada i bijele štrajkove ulazili su radnici Belgijskih željeznica i Belgijskih pošta, koje se kani privatizirati, zatim zaposlenici lokalnih javnih prijevoznika i zatvorski čuvari u frankofonom dijelu države – Valoniji. Štrajkove su podržavale i organizirale dvije od triju sindikalnih središnjica: kršćanska i socijalistička.

Iako Belgija po životnom standardu uvelike odskaače od Hrvatske, argumenti koji se koriste za objašnjavanje reformi istovjetni su onima kod nas: Belgijanci žive iznad svoga standarda, javni je sektor loše organiziran i potrebno ga je privatizirati da bi postao produktivniji i efikasniji, a reforme služe tome da bi se poboljšali ekonomski pokazatelji i zadovoljio tzv. europski semestar, odnosno mjere Europske unije za

Kakva je budućnost trgovinskih sporazuma?

Mnogo se toga stubokom mijenja nakon odluke većine britanskog glasačkog tijela da Ujedinjeno Kraljevstvo napušta Europsku uniju. Među bitnim političkim pitanjima koja se sada nalaze pod upitnikom sudbina je trgovinskih i investicijskih sporazuma Europske unije s drugim zemljama, odnosno sudbina sporazuma s Kanadom i Sjedinjenim Američkim Državama. I dok je trgovinski aranžman s Kanadom (sporazum CETA) već u fazi ratifikacije, TTIP (transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo) sa SAD-om još je u fazi pregovaranja. Ovog su puta civilnom sektoru te lijevim i zelenim političkim opcijama, koji već duže pokušavaju skinuti taj sporazum s dnevnog reda, tihu podršku dale i srednjestrujaške političke opcije, ali i Katolička crkva. U zajedničkoj izjavi Biskupske konferencije SAD-a i Konferencije biskupa Europske unije od vlastodržaca se i pregovarača traži da se prilikom dogovora i izrade sporazuma poštuje socijalni nauk Katoličke crkve, posebice dostojanstvo radnika i međunarodni standardi zaštite radnika, zatim održivost „zajedničkog doma“, odnosno održivost okoliša, zaštita potrošača i osiguranje demokratskiosti cijelog procesa. Zajednička izjava biskupa u skladu je s naukom, enciklikama i porukama Pape Franje. Njegova kritika trenutno dominantnog pristupa ekonomiji kao nepravednog i isključujućeg upisana je u zajedničke zaključke koje su potpisali nadbiskup Louisvillea Joseph E. Kurtz te minhenski nadbiskup kardinal Marx.

Otprilike u isto vrijeme odjeknula je izjava francuskog premijera Manuela Vallsa koji je

gospodarski rast preko leđa radnika.

Susjedna Francuska našla se u sličnoj situaciji. Iako je jedna od osnivačica EU i jedno od najjačih europskih gospodarstava, Francuska je država koja trpi najviše kritika Europske unije i dobiva najglasnije pozive za hitnim reformama, odnosno rezanjima javne potrošnje. Stoga se reforme ministra gospodarstva Emmanuela Macrona, kao i zadnje predložene reforme radnog zakonodavstva ministrice Myriam El Khomri, tumače i kao zadovoljavanje zahtjeva Europske komisije, odnosno kao izbjegavanje velikih penalizacija koje bi uslijedile ukoliko se ne provedu reforme zadane tzv. europskim semestrom.

Novi Zakon o radu izazvao je očekivanu bunu francuskih sindikata predvođenih politički najsnažnijom, lijevom sindikalnom središnjicom CGT-om i njenim vodom Phillipeom Martinezom.

VIJESTI IZ SVIJETA: OD FRANCUSKE DO MAKEDONIJE

Šarena revolucija, Makedonija, proljeće 2016 Foto: Preuzeto s Blic.rs

ustvrdio da TTIP nije u interesu Europske unije i da je izgubio potporu francuske vlade. Kasnije se ispostavilo da je riječ o reakciji na inzistiranje Europske komisije i njenog predsjednika Jeana Claudea Jünckera da se pregovori s SAD-om nastave kao da se ništa nije dogodilo, a da se sporazum s Kanadom ratificira samo u Europskom parlamentu – bez potvrde nacionalnih parlamenata. Time bi se izbjegla eventualna blokada kojom prijete Bugarska i Rumunjska zbog viznog režima s Kanadom. Kao dodatna opasnost pojavila se i inicijativa nizozemske Socijalističke partije da sporazum CETA ruši preko nacionalnog referenduma. Trgovinski sporazumi tako su od jednoglasne podrške političke elite, koju su imali prošle godine, došli do toga da je njihova budućnost pod velikim upitnikom, što samo svjedoče o razmjerima političke krize u kojoj se danas nalazi Europska unija ● M.K.

Šareni tragovi na zlatnom suncu

U Makedoniji već nekoliko godina buja društveni pokret protiv vlasti desne stranke VMRO-DPMNE koja je obilježena korupcijom, autoritarnošću i uništavanjem institucija pravne i socijalne

Taktika sindikalne borbe protiv reforme se, osim linijom javnih demonstracija, kretala i linijom blokade infrastrukturno bitnih objekata, odnosno resursa – od rafinerija i skladišta nafte do nuklearnih elektrana – što je izazvalo manje redukcije struje i krizu u opskrbi naftnim prerađevinama. Međutim desna frakcija Socijalističke partije, koja trenutno vodi zemlju, inzistira na nastavku provođenja reformi bez obzira na velike otpore unutar vlastitih partijskih redova. Tako je Vlada iskoristila izvanredno stanje u državi koje je na snazi zbog terorističkih napadaj, zaobivši standardnu parlamentarnu proceduru, uspjela skupiti većinu koja je izglasala Zakon o radu 21. srpnja u donjem domu Narodne skupštine Francuske. Sindikati su na to odgovorili pozivom na štrajk u rujnu ● M.K.

Andrea Kovač

Autonomija plesa i osiguranje uvjeta za rad

Suvremeni plesači i plesačice bore se za prostor za svoj rad u središtu Zagreba i organiziraju se kroz Plenum Zagrebačkog plesnog centra

Slika inspirirana izredbom Merce Cunningham Dance Company Autorica: Karen Adria

U središnjoj zagrebačkoj ulici – Ilici, u jednom od tamošnjih dvorišta, 2009. je otvoren Zagrebački plesni centar. Upravo te godine jedna je nova riječ ušla u domaći politički pojmovnik: plenum. Naime, nešto južnije od tada novootvorene plesne institucije studenti zagrebačkog Filozofskog fakultetana proljeće su 2009. prvi put organizirali plenum u borbi za javno visoko školstvo dostupno svima, bez obzira na imovinski status studenata. Malotko je od nadležnih te 2009. režući vrpcu na ulazu u novi izvedbeni kompleks, pomišljao da će se nekoliko godina nakon upravo u tom Zagrebačkom plesnom centru dogoditi jedan – plenum.

Autonomija prostora

Potrebna za organiziranjem Plenuma Zagrebačkog plesnog centra pojavila se u trenutku kada je gradonačelnik Zagreba Milan Bandić odlučio upravljanje nad prostorom Zagrebačkog plesnog centra, koji je trenutno u ingerenciji Hrvatskog instituta za ples i pokret, dodijeliti Zagrebačkom kazalištu mladih. Time bi se dokinula i relativna autonomija koju su plesačice i plesači imali kroz Centar kao zasebnu instituciju. Jednom političkom odlukom suvremeni je ples kao umjetnost margine, specifične i malo shvatljive općoj populaciji, polu ili neinstitucionalizirane, ostao bez svoga najvažnijeg prostornog resursa. Uza sve njegove arhitektonske i upravljačke nedostatke koji nisu riješeni od 2009, ZPC je bio prostor za susrete, probe i, konačno, plesne izvedbe. Ovakva sudbina i dodjeljivanje Zagrebačkom kazalištu mladih te namjene ZPC-a dovodi pod veliki upitnik u budućnosti. O tome koliko je važan taj prostor govori nam Sonja Pregrad – suvremena plesačica koja je magistrirala ples na Sveučilištu za umjetnost u Berlinu. Svjesna je svih nedostataka postojećeg prostora ZPC-a, ali i činjenice da bi bez njega bilo nemoguće zamisliti plesnu scenu posljednjih nekoliko godina: “Prostor ZPC-a još uvijek je premalen da bi mogao riješiti problem nedostatka svakodnevnog prostornog resursa koji je potreban gotovo svakom plesnom umjetniku, no ZPC je ipak omogućio prostor za razvoj dobre većine financiranih plesnih projekata u Zagrebu u zadnjih 7 godina” .

Uvjeti neinstitucionaliziranog rada u plesu

Zanimljiva nam je Sonjina terminologija kada govori o “plesnim projektima”. Nije riječ o slučajnoj sintagmi. Suvremeni je ples naime organiziran na specifičan način. U Hrvatskoj to umjetničko polje nema svoju središnju instituciju niti velike zagovarače i zaštitnike u kulturnim

U FOKUSU: PLES I BORBA ZA JAVNI PROSTOR

Odlukom gradonačelnika Bandića dokida se i ono malo relativne autonomije koju je ples imao postojanjem ZPC-a kao samostalne ustanove

politikama. Studij suvremenog plesa pak, otvoren tek prije par godina na Zagrebačkom sveučilištu, djeluje s velikim financijskim i infrastrukturnim teškoćama. Sam sektor, odnosno ono što se naziva plesnom scenom, ispunjen je različitim organizacijama, kolektivima i individualnim umjetnicima koji se prijavljuju na tek nekoliko postojećih natječaja godišnje. Ako su uspješniji, nude im se i europski projekti, ali takvi se mogu nabrojati na prste jedne ruke. Takvo funkcioniranje, u izvaninstitucionalnom okviru i s neizvjesnom projektnom godinom, u pravilu znači potpunu prekarizaciju rada samih plesača i nemogućnost njihova duljeg i stabilnijeg institucionalnog angažmana, odnosno rada. Sonja nam to vrlo plastično predočava: “Suvremeni je ples umjetnost bez stalnih radnih mjesta i mogućnosti raspolaganja prostorom nužnim za obavljanje djelatnosti. Plesači redovito rade na kratkoročnim projektima s promjenjivim i fragmentiranim radnim vremenom, rasutim na više lokacija na kojima se odvijaju probe, dogovori i edukacije. To često uključuje i rad u administraciji i organizaciji u okviru samih projekata, pri čemu plesači na sebe preuzimaju

uloge koordinatora, edukatora, administratora i fizičke radne snage”.

Za dugoročna rješenja

Irena Mikec, samostalna plesna umjetnica, smatra da suvremeni ples u Hrvatskoj puno zaostaje za ostalim umjetnostima. “Dok su glazba, vizualna umjetnost, kazalište, pa i film – od edukacije, preko institucija, pa sve do financiranja – ipak postigli profesionalni nivo, ples se još uvijek izrazito teško izdiže iz amaterizma (...)“. To u konkretnom slučaju znači da se borbom za prostor, odnosno za ZPC, plesači pokušavaju suočiti sa širim i dugoročnim problemima svoje struke te s načinom na koji je suvremeni ples i rad u njemu reguliran. To je naglašavala i Sonja koja je nekoliko puta ponovila da je borba protiv pripajanja ZPC-a Zagrebačkom kazalištu mladih ujedno i borba za afirmaciju i vidljivost cijele jedne obespravljene grane umjetnosti, kao i borba za vidljivost povijesti hrvatskog suvremenog plesa koja nije samo nacionalno nego i međunarodno važna i značajna. Drugim riječima, Plenum Zagrebačkog plesnog centra, iako je nastao zbog urgentne potrebe sprječavanja oduzimanja prostora ZPC-a, ne izgleda kao jednodnevni događaj i kratkotrajan boj za povratak na staro. Naprotiv, kroz rad Plenuma, kroz rasprave i izjave za javnost, otvoreno se govori o infrastrukturnim potrebama u razvoju ovog umjetničkog polja koji nisu isključivo ograničeni na ZPC. Jer umjetnost se ne stvara u nekom vakuumu, pa tako ni ples, a različita umjetnička polja imaju neke svoje posebnosti. Posebnostima

“Svaki plesač u profesionalnoj karijeri zadobije barem nekoliko ozljeda koje mu onemogućće rad na nekoliko mjeseci”, kaže Sonja Pregrad

suvremenog plesa i radu u suvremenom plesu, dosada se davalo vrlo malo pažnje. Posebnosti rada plesnih umjetnika proizlaze iz činjenice da je njihovo tijelo istodobno i medij i oruđe rada. Trošenje tijela, stalno iscrpljivanje i brojne profesionalne ozljede uvjetuju rizike kojima su plesači svakodnevno izloženi: “Svaki plesač u profesionalnoj karijeri zadobije barem nekoliko ozljeda koje mu onemogućće rad na nekoliko mjeseci”, kaže Sonja, napominjući da samostalni plesači u odnosu na profesionalne nemaju ni beneficirani radni staž ni zaštitu i osiguranje na poslu, već to postaje odgovornost njih samih. Ako pitanje plesa postavimo društveno i politički, onda misliti ples i zamišljati drugačiju budućnost ove umjetnosti i struke znači tražiti održive uvjete za edukaciju, zakonsko rješenje koje će uzeti tjelesne i zdravstvene specifičnosti plesa u obzir te sustav koji će omogućiti kontinuitet plesnog stvaralaštva. “A to je, zapravo, tek minimum”, reći će Irena s iskustvom rada i studija izvan Hrvatske u uređenijim plesnim kontekstima.

Plenum nastavlja s radom

Plenum ZPC-a svakako je ključan, prvi korak u tom smjeru. Svjesni svih problema u tom umjetničkom polju, koje stalno naglašavaju, te nejasnog statusa ZPC-a, sudionici Plenuma ne traže tek povratak na staro. “Zahtjev je, na prvi pogled, nedvosmislen: osnivanje samostalne javne ustanove za plesnu umjetnost s javnim natječajem za njeno upravljanje”, govori nam Irena koja od samog početka aktivno sudjeluje u radu Plenuma. Osim ovog dugoročnog cilja, Sonja na kraju ističe i da se kratkoročno želi postići da rad plesnih umjetnika bude prepoznat u široj javnosti, ali i da se sami umjetnici kao radnici organiziraju i otvore nove prostore komunikacije, aktivacije i demokratizacije unutar plesne zajednice i šire. Ostaje nam pratiti rad Plenuma koji, kao i mnogi prije njega, ne odustaje od svojih zahtjeva ni u ljetnim mjesecima koji se u našem političkom kalendaru koriste za dovršavanje nedovršenih i sivih poslova ●

Nogomet bez navijača ne vrijedi ni prebijene pare!

Razvoj modernog nogometa ide u smjeru odvajanja od vlastite zajednice i navijačke baze, o čemu svjedoče i domaće nogometne prilike u kojima su profit i oni koji ga drže postali vladari igre, a na navijače se gleda isključivo kao na remetilački faktor redovnom poslovanju

Prazne tribine stadiona u Cardiffu za vrijeme utakmice

Foto: Preuzeto s walesonline.co.uk

U engleskoj Premier ligi trenutno je 15 od sveukupno 20 klubova u vlasništvu multimilijunaša koji na svoju investiciju u nogomet gledaju kao na priliku da popune svoje ionako velike bankovne račune u Švicarskoj. Bezrazložno se puno novca troši na “talente svjetskog ranga” sa sviješću da će uspjeh na terenu u konačnici isplatiti dividende zahvaljujući prodaji prava na televizijski prijenos, sponzorstvima, prodaji navijačke opreme i stadionima koji se prelijevaju od vjernih navijača. U tome se pak nalaze i korijeni sve većeg problema za vlasnike klubova: što je nogomet bez navijača?

U listopadu 2015. godine navijači Bayern Münchena otputovali su u London gledati kako “njihovi” igraju s Arsenalom u najvažnijem europskom klupskom natjecanju, Ligi prvaka. Navijači Bayerna, zgroženi činjenicom da im se karte naplaćuju po 64 funte, pokrenuli su prosvjed tako što su bojkotirali prvih pet minuta utakmice prije ulaska na stadion. Nakon što su sjeli na svoja mjesta na tribinama, navijači kluba razvili su transparent na kojemu je pisalo: “64 funte po karti bez fanova ne vrijedi ni prebijene pare”.

Vlasništvo nad klubovima: evolucija poslovnog modela

Francuski sociolog Pierre Bourdieu je uočio da je ekonomska ekspanzija u nogometu proces koji je stasao usponom slobodnog tržišta, odnosno neoliberalnih tenedacija u ekonomiji i politici diljem Europe. Neoliberalizam slijedi ekonomske teorije koje su postavili Adam Smith, Friedrich von Hayek i Milton Friedman, a koje zagovaraju stvaranje globalnog “slobodnog tržišta”, što se ostvaruje smanjenjem državne intervencije u ekonomiju. Usto su privatizacija javne imovine, zanemarivanje socijalnih programa i uspostavljanje globalnog kruženja kapitala i investicija također dali vjetar u jedra ostvarenju neoliberalnih ciljeva.

Ekonomisti Tim Briebarth i Phil Harris ustvrdili su

da je Europa postala epicentar globalnog nogometa, a Njemačka i Engleska bile su ključni igrači u evoluciji tog sporta. Nogomet je duboko ukorijenjen u engleskoj i njemačkoj kulturi i društvu, a odnosi između vlasnika i navijača nogometnih klubova složeni su i oblikovani različitim načinima na koje se ta društva odnose prema korporacijama i društvenoj odgovornosti koje one imaju.

Ekonomsku liberalizaciju možemo promatrati kroz prizmu promjene motiva za financijska ulaganja u nogometne klubove. Sociolozi Giunlianotti i Robertson primijetili su da je osamdesetih ganjanje profita postalo sve važnije te ističu da je 1985. Tottenham Hotspur postao prvi engleski klub koji je stavljen na burzu. U Engleskoj je nacionalno nogometno tijelo, Football Association ili FA, prethodno bilo uvelo strogu regulaciju koja je ograničila direktora klubova u pokušajima da se domognu značajnih profita na temelju vlasništva nad klubom. Međutim, tadašnji vlasnik Tottenhama, Sir Alan Sugar, dosjetio se kako i nadmudriti FA te je stvorio holding unutar kojega je nogometni klub bio tek jedan dio imovine, što je moglo dovesti do situacije u kojoj bi se klubom trgovalo na međunarodnoj razini te naposljetku omogućilo klubovima da se pretvore u profitabilne poslovne poduhvate za ulagače. Bila je to bitna prekretnica u engleskom nogometu: nogometni klubovi prepoznati su kao multimilijunski biznisi, a navijači su postali “prinudna tržišta”.

Kulturalne razlike i politički angažman

Engleska se smatra ne samo domovinom “lijepe igre” nego i mjestom nastanka modernog nogometa kao biznisa u širem globalizacijskom i neoliberalnom projektu. Međutim, kako bi neutralizirali dotok multimilijunaša kao vlasnika u profesionalnom nogometu, lokalne su zajednice uspostavile udruženja navijača koja podižu svijest o nezadovoljstvu navijača kluba. U godišnjem

Usporedimo li to s trima najvišim razinama natjecanja u njemačkoj Bundesligi, uočit ćemo da dosad nije došlo do sličnih problema. Dakako, to ne znači da njemački klubovi nisu pogodeni financijskim nepravilnostima ili da se poznati klubovi nisu znali naći u velikim dugovima, no uspjeli su se iz njih izvući.

Predodžba o nogometnim klubovima u njemačkoj kulturi izrazito se razlikuje od one u Engleskoj. Prema sociologu A. C. Wynnu, njemačka kultura slijedi ideju da nogometni klubovi utjelovljuju lokalni karakter i oblikuje cijele zajednice. Stoga u slučaju financijskih poteškoća njemačkim klubovima u pomoć priskaču vlada i suparnički klubovi koji im izdaju zajmove ne bi li ih spasili od propasti. Tako je

KULTURNA POVIJEST RADA:

NOGOMET I RADNIČKA KULTURA

npr. Hansa iz Rostocka 2012. imala dugove u visini od 6,8 milijuna funti te se našla pred bankrotom, da bi na koncu gradsko vijeće otpisalo porezne dugove kluba, dalo sredstva za kupovinu zemljišta za izgrađnju sportskog kompleksa i dodatna sredstva za tekuće obaveze te osiguralo djelomičan otpis dugova koje je klub imao prema drugim vjerovnicima. I Borussia Dortmund, klub europskog ugleda, svojedobno se našla pred likvidacijom da bi ih zajmom od 1,8 milijuna funti spasio njihov najveći ligaški rival, Bayern München.

Usporedimo to sada s engleskom nogometnom kulturom, u kojoj se klubove još uvijek smatra stupovima lokalnih zajednica, ali lokalne vlasti i rivalski klubovi ne uvažavaju njihove poteškoće te umjesto toga slijede neoliberalnu ideologiju. Engleska igra stagnira zbog mentaliteta vlasti prema kojemu je čovjek čovjeku vuk te zbog vlasnika rivalskih klubova, kao i zato što si klubovi koji žele umaći svojim ekonomskim poteškoćama moraju pronaći financijere multimilijunaše koji će očistiti dugove i uložiti u klub – ili će se klub suočiti s likvidacijom.

Njemačka vs. Engleska

Ove kulturne razlike u svakodnevnom vođenju nogometnih klubova možemo uočiti promatranjem klubova u njemačkoj i engleskoj ligi. Od nastanka engleske Premier lige 1992. godine 52 profesionalna kluba postala su insolventna, uključujući bivše i sadašnje klubove Premier lige poput Leedsa, Portsmoutha, Bournemoutha i Southamptona.

Usporedimo li to s trima najvišim razinama natjecanja u njemačkoj Bundesligi, uočit ćemo da dosad nije došlo do sličnih problema. Dakako, to ne znači da njemački klubovi nisu pogodeni financijskim nepravilnostima ili da se poznati klubovi nisu znali naći u velikim dugovima, no uspjeli su se iz njih izvući.

Predodžba o nogometnim klubovima u njemačkoj kulturi izrazito se razlikuje od one u Engleskoj. Prema sociologu A. C. Wynnu, njemačka kultura slijedi ideju da nogometni klubovi utjelovljuju lokalni karakter i oblikuje cijele zajednice. Stoga u slučaju financijskih poteškoća njemačkim klubovima u pomoć priskaču vlada i suparnički klubovi koji im izdaju zajmove ne bi li ih spasili od propasti. Tako je

KULTURNA POVIJEST RADA:

NOGOMET I RADNIČKA KULTURA

npr. Hansa iz Rostocka 2012. imala dugove u visini od 6,8 milijuna funti te se našla pred bankrotom, da bi na koncu gradsko vijeće otpisalo porezne dugove kluba, dalo sredstva za kupovinu zemljišta za izgrađnju sportskog kompleksa i dodatna sredstva za tekuće obaveze te osiguralo djelomičan otpis dugova koje je klub imao prema drugim vjerovnicima. I Borussia Dortmund, klub europskog ugleda, svojedobno se našla pred likvidacijom da bi ih zajmom od 1,8 milijuna funti spasio njihov najveći ligaški rival, Bayern München.

Usporedimo to sada s engleskom nogometnom kulturom, u kojoj se klubove još uvijek smatra stupovima lokalnih zajednica, ali lokalne vlasti i rivalski klubovi ne uvažavaju njihove poteškoće te umjesto toga slijede neoliberalnu ideologiju. Engleska igra stagnira zbog mentaliteta vlasti prema kojemu je čovjek čovjeku vuk te zbog vlasnika rivalskih klubova, kao i zato što si klubovi koji žele umaći svojim ekonomskim poteškoćama moraju pronaći financijere multimilijunaše koji će očistiti dugove i uložiti u klub – ili će se klub suočiti s likvidacijom.

U članku objavljenom u časopisu za sportski menadžment Paul Godfrey iznosi stav da se pri usporedbi ovih dvaju konteksta mora uzeti u obzir razlika između njemačke i engleske političke povijesti i nacionalnog identiteta. Njemački je ustav nakon iskustva nacizma i fašizma prenio moć s centralizirane vlasti. Njihov ustav nastoji postići konsenzus svih strana prije nego što se značajne organizacijske i društvene promjene provedu u djelo. Politički je krajobraz u UK-u veoma drugačiji. Ondje postoji patricijska država kojom vladaju iz Londona, u kojemu je koncentrirana sva moć. A. C. Wynn iznosi mišljenje da nogometna kultura u konačnici odražava širu društvenu kulturu, što u UK-u predstavlja velike zapreke pozitivnim promjenama.

Društveni aktivizam za navijačko vlasništvo

Njemačka Bundesliga ima značajno drugačiji

poslovni model kada je u pitanju vlasništvo nad nacionalnim nogometnim klubovima. Osnova je njemačkog modela zakonski definirano vlasništvo koje se naziva pravilom 50+1, a koje nalaze da minimalno 51% vlasništva nad klubom mora biti u rukama članova kluba ili navijačkih zaklada. Međutim, 49% otvoreno je međunarodnim poduzetnicima i investicijskim fondovimaa, što klubovima osigurava alternativni priljev investicija. Sastanci upravnih odbora bundesligaških klubova izrazito su demokratični jer delegate izabiru sami navijači koji drže 51% udjela u klubu. Sean Hamil dobrobit takvog modela vidi u činjenici da on omogućuje da većinska kontrola nad klubom bude u rukama ljudi koji žive i rade u zajednici u kojoj se nalazi baza kluba/organizacije, čime se promiče kako društveni razvoj tako i kampanje i inicijative za zdraviji život i multikulturalnu integraciju. Ipak, mnogi su klubovi unutar njemačke lige pokušali ukiniti te zakonske odredbe kako bi usvojili neoliberalni model klupskog vlasništva, u čemu ih je zasad spriječio ustrajni angažman njemačkih nogometnih navijača koji žele kontrolu nad klubovima u svojim rukama. Njemački model dokazuje da je vlasništvo navijača održiv model do

Navijačka skupina Manchester Uniteda odlučila je osnovati vlastiti prosvjedni klub kako bi pružila nogomet navijačima iz radničke klase koji su se osjećali prognanima s Old Trafforda povišenjem cijena ulaznica.

kojeg, ipak, ne može doći bez borbe.

Kao primjer poteškoća s kojima se suočavaju engleski navijači mogao bi poslužiti nastanak kluba F. C. United of Manchester. Kada je američki tajkun Malcolm Glazer 2005. krenuo preuzimati Manchester United, skupina navijača izrazila je svoje nezadovoljstvo viješću da će klub pasti u ruke multimilijunaša koji je cijeli taj podvig vidio kao proces raščišćavanja ogromnih osobnih dugova s druge strane bare. Navijači Uniteda prosvjedovali su protiv preuzimanja tako što bi se na domaćim utakmicama pojavljivali u zelenoj i žutoj boji kluba preteče Newton Heath LYR, koji su 1878. uspostavile radničke zajednice koje su upravljale željezničkom prugom između Lancashirea i Yorkshirea. Po završetku preuzimanja Manchester United F. C.-a navijačka je skupina odlučila osnovati vlastiti prosvjedni klub F. C. United of Manchester kako bi pružila nogomet navijačima iz radničke klase koji su se osjećali prognanima s Old Trafforda povišenjem cijena karata na dan utakmice. Roy Keane, bivši kapetan Manchester Uniteda, izjavio je da su klub počeli više zanimati oni koji jedu “kanape sa škampima” u ložama nego navijači koji svaki tjedan izdvajaju od svojih teško zaradenih plaća da bi mogli gledati Crvene vragove na terenu.

Cijene karata

Na kraju se ispostavilo da su F. C. United of Manchester i Roy Keane imali pravo. Brojke za sezonu 2014/2015 pokazuju da su se cijene sezonskih karata za Premier ligu povećale za 7%, zbog čega bi prosječan trošak gledanja svih 14 utakmica uživo na domaćem terenu premašio 800 funti. Novine Guardian objavile su da je, uzmemo li u obzir inflaciju, od 1990. do danas cijena najjeftinije karte za gledanje Manchester Uniteda doma porasla za 785% .

Tijekom sezone 2011/2012. BBC je proveo istraživanju o “cijeni nogometa” koja je potvдила ogroman jaz između njemačkog i engleskog nogometa. Pregled dobiti od redovnih aktivnosti

Gerhard Mayer-Vorfelder: Nogomet ima ogroman utjecaj na kulturu, pruža potporu socijalno depriviranim osobama, pozitivno djeluje na javno zdravlje te pomaže pri ponovnoj integraciji osuđenih osoba u društvo.

vrhunskih liga po zemlji pokazao je da Premier liga prosječno godišnje proizvodi 68 milijuna funti, a u taj prosjek ulazi svih 20 klubova, dok klubovi Bundeslige proizvode dvaput više od profitne marže te u prosjeku postižu 154 milijuna funti profita s 18 klubova. Studija se usto bavila i prosječnom posjećenošću i cijenom karata u ovim ligama ustanovivši da su se jeftinije karte u Bundesligi prevele u – nimalo iznenađujuće – veću posjećenost utakmica. Christine Oughton i suautori u svojoj studiji o “povraaku nogometa navijačima” uočila su izravnu povezanost između cijena karata i posjećenosti utakmica kad su istraživali kako bi klubovi koji su danas globalni poslovni subjekti mogli istovremeno ostvarivati profe i osigurati da ulaznice budu priuštive radničkim zajednicama.

Bayern München, prvak Bundeslige i najuspješniji njemački klub, može se smatrati najboljim primjerom za razlike između njemačkog i engleskog modela što se tiče vlasništva nad klubovima i određivanja cijena sezonskih karata. Uli Hoeneß, predsjednik Bayerna, izjavio je sljedeće: “Mogli bismo naplaćivati više od 104 funte. Recimo da naplaćujemo 300 funti. Prihodi bi nam porasli za 2 milijuna, ali što je nama tih 2 milijuna? Kad raspravljamo o transferu, preko takvih se cifri prijede u roku od pet minuta. Ali razlika između 104 i 300 funti ogromna je za obožavatelja kluba. Ne mislimo da su navijači krave koje bismo trebali musti. Nogomet mora biti za svakoga. To je najveća razlika između nas i Engleske!”

Nogomet i društvene promjene

Njemačka na svoje prvligaške klupske institucije gleda kao na one koje mogu promicati zdrav životni stil, ohrabrivati multikulturalnu integraciju te razvijati društvo u cjelini. Ipak, evolucija nogometnih klubova u Engleskoj zahuktala se do te mjere da više ne postoji svijest o društvenoj koristi koju klubovi mogu donijeti zajednicama; umjesto toga fokus je stavljen na korištenje klubova kao organizacija koje ostvaruju značajne profite za multimilijunaške investitore, a sve to na trošak cjeloživotnih navijača kluba koje se visokim cijenama ulaznica odvrća na ulazu u stadion.

Lav Trocki je natuknuo da će “bilo koja revolucija u budućnosti u Britaniji neizbježno biti pobudena u radničkoj klasi kroz najneobičnije strasti” te zatim navodi sport i naročito nogomet kao moguće katalizatore društvene promjene. S gorespomenutim prosvjedovanjem protiv toga što su multimilijunaški vlasnici uveli iznuđivačke cijene ulaznica u engleski nogomet – što se prebija preko leđa najsiromašnijih navijača na stadionima diljem zemlje – javili su se glasovi o mogućoj pobuni. K tome, otjepljivanje navijačke baze i osnivanje novih klubova u njihovom vlasništvu kao npr. United of Manchester daju daljnje naznake da je oslonac koji je klubovima nekada pružala radnička klasa nestao uslijed evolucije nogometnih klubova i njihov vlasništva od lokalno zasnovanih klubova čiji su osnivači bili željezničarska, tvornička i rudarska mjesta do transnacionalnih firmi koje isključivo zanima tržišna prođa i profitne marže, a što se događa napose u Engleskoj. Ljude poput obitelji Glazeri, koja je vlasnik Manchester Uniteda, moramo podsjetiti na to da “nogomet bez navijača ne vrijedi ni prebijene pare” ●

Prevela i prilagodila: Marija Čačić

RAD. ISSN 1849-6598
Adresa uredništva: Trg Kralja Petra Krešimira IV, 2, soba 401
10 000 Zagreb, Hrvatska
E-mail: rad.urednistvo@brid.coop
Web: radnickaprava.org
Nakladnik: Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju
Za nakladnika: Tina Tešija
Glavni urednik: Mario Kikaš
Pomoćnice urednika: Vedrana Bibić i Petra Ivšić
Uredništvo: Igor Lasić, Iva Marčetić, Jelena Miloš, Nikola Ptić,
Ana Vračar, Krešimir Zovak
Vanjski suradnici: Marija Čaćić, Branimir Gavrilović, Iva Ivšić,
Vesna Jurković, Andrea Kovač, Goran Matić Mata,
Marija Šakić i Matej Zwitter
Dizajn i prijelom: Iva Marčetić
Lektura: Hrvoje Kovač, Jana Pamuković i Nikola Ptić
Tisak: Novi list
Tiskanje ovog broja omogućilo je: Ministarstvo kulture RH
Naklada: 2200

RAD

Razgovor vodio: Mario Kikaš

Dženana Kalamujić: Izmjene Zakona o strancima diskriminiraju strane radnike

Koji je povod donošenju izmjena i dopuna postojećeg Zakona o strancima? Iz teksta Zakona vidljivo je da je riječ o standardnom usklađivanju s regulativom Europske Unije. Koji su još razlozi donošenja ovih izmjena?

I bez vanjskih razloga bilo je svakako potrebno donijeti neke izmjene postojećeg Zakona o strancima, pogotovo u dijelu koji se tiče proširivanja kruga osoba koje ulaze u kategoriju ranjivih skupina i kategoriju članova obitelji stranaca. Također je trebalo uvesti alternativne mjere ograničavanja slobode kretanja, što je u trenutno važećem Zakonu manjkavo regulirano. Međutim, isto tako vjerujem da je u pozadini donošenja samih izmjena i dopuna po hitnom postupku zapravo nastojanje da se u što kraćem roku stvori nova zakonska podloga koja bi u većoj mjeri osigurala svojevrsnu zaštitu od velikog broja pristiglih izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja. Taj je potez u skladu s klimom koja trenutno vlada u cijeloj Europi.

Jedna od većih zakonskih promjena jasnije je definiranje sezonskog rada i njegovo uvođenje u Zakon o strancima. Na koji je način taj dio Zakona reguliran i usklađen s postojećom regulativom (prije svega sa Zakonom o radu)?

Zakon o strancima, u pitanjima koja se odnose na sezonski rad, detaljno propisuje obaveze stranca koje on mora ispuniti u svrhu zapošljavanja u RH na poslovima koji „ovise o izmjeni godišnjih doba“, dok se Zakon o radu toga ne dotiče jer hrvatskim državljanima nisu potrebne dozvole za boravak i rad, kao ni potvrda o osiguranom smještaju, što je sasvim legitimno. Riječ je o istim poslovima, no ovim se Zakonom propisuju preduvjeti koje stranac, ako se namjerava zaposliti u RH, prethodno mora

**Neprihvatljivo je
zabranjivati pomaganje
iz humanitarnih
razloga, naročito ako
bi nepružanje pomoći
moglo ugroziti nečiji
život ili zdravlje**

zadovoljiti, pri čemu postupak za izdavanje dozvole za boravak i rad mora pokrenuti on sam. Međutim, sasvim je neopravdana odredba članka 90., koja postoji i u trenutnom Zakonu i u prijedlogu novog, po kojoj strancu dozvola za boravak i rad prestaje važiti ako poslodavac ne poštuje propise o radu te zdravstvenom i mirovinskom osiguranju. Jednako postupanje poslodavca prema radniku koji je hrvatski državljanin definirano je kao prekršaj i samim je time kažnjivo. Drugim riječima, stranog se radnika ovom odredbom otvoreno diskriminira, a poslodavca lišava obaveza i odgovornosti koje ima prema radniku i državi.

U javnosti su najglasnija upozorenja da ovaj Zakon nekim svojim odredbama „kriminalizira“ solidarnost. Na koji se način ta „kriminalizacija“ provodi?

Odredbom članka 10. novog ZOS-a, koja se odnosi na članak 43. postojećeg Zakona, zabranjuje se pomaganje i pokušaj pomaganja strancu u

PRAVNI POJMOVNIK: ZAKON O STRANCIMA

nezakonitom prelasku državne granice, u tranzitu preko državnog područja, ako je stranac nezakonito ušao u RH, te u nezakonitom boravku. Za to je stavkom 3. članka 225. u ZOS-u propisana zatvorska i novčana kazna. Neprihvatljivo je zabranjivati pomaganje iz humanitarnih razloga, naročito ako bi nepružanje pomoći moglo ugroziti nečiji život ili zdravlje, posebno imajući u vidu ranjive skupine kao što su djeca, trudnice ili starije i nemoćne osobe. Potrebno je jasnije definirati što se smatra pomaganjem strancima u tim uvjetima ili potpuno izbaciti navedenu odredbu, s obzirom na to da već postoji odredba Kaznenog zakona koja predviđa kaznenu odgovornost za one koji iz koristoljublja pomažu pri ulasku, izlasku, kretanju i boravku stranaca u RH. Dakle, ako nije iz koristoljublja, zašto bi bilo kažnjivo?

Zanimljive su neke jezične promjene u samom Zakonu koje imaju i šire značenje. Tako je npr. iz članka 74. izbačeno da se godišnje kvote stranih radnika određuju i državnim migracijskom politikom, a ne isključivo pokazateljima na tržištu rada. Što to zapravo znači i ima li hrvatska migracijsku politiku?

Hrvatska ima migracijsku politiku koju je Sabor donio u veljači 2013., a za razdoblje do 2015., s namjerom da, citiram: „Republika Hrvatska vodi aktivnu migracijsku politiku, temeljenu na načelima slobode kretanja, solidarnosti i humanosti, a skrbeći se istodobno o gospodarskom, društvenom i kulturnom razvitku zajednice.“ Vjerujem da se izmjenom ove odredbe, po kojoj bi se dozvole za boravak i rad izdavale samo u skladu sa stanjem na tržištu rada, a neovisno o migracijskoj politici, svjesno i namjerno ograničava njihov broj, jer će dok novi Zakon o strancima stupi na snagu Hrvatska već primiti određeni broj izbjeglica, na što se obavezala sukladno planu EU o preraspodjeli izbjeglica po državama članicama.

Što je ovaj Zakon propustio regulirati? Koji su loši, a koji dobri aspekti ovih zakonskih promjena u regulaciji migrantskog rada?

Mislim da je nužno donijeti Zakon koji neće

**Mislim da je nužno
donijeti Zakon koji neće
diskriminirati strance u
odnosu na državljane RH
što se sada čini recimo
odredbom o gubitku
dozvole za rad stranca
u slučaju poslodavčeva
kršenja propisa**

diskriminirati strance u odnosu na državljane RH što se sada čini recimo odredbom o gubitku dozvole za rad stranca u slučaju poslodavčeva kršenja propisa ili odredbom u prijedlogu novog Zakona po kojoj stranac, koji se zapošljava u RH, mora imati osiguran smještaj i o tome priložiti dokaz, dok istovremeno nije definiran udio odgovornosti poslodavca u osiguravanju primjerenog smještaja u skladu s ljudskim dostojanstvom. Isto tako, nadležnim tijelima koja odlučuju o pravima, obvezama i pravnim interesima stranaca u nekim se područjima ostavlja prevelika mogućnost arbitrarnog odlučivanja i to zakonskim formulacijama koje su neodređene ili nedorečene; primjerice, „razmotrit će se mogućnost“ zastoja u donošenju rješenja o povratku stranca koji nezakonito boravi u RH, a koji je podnio zahtjev za odobrenjem privremenog boravka. Iz ovakvih je primjera vidljiva tendencija nepotrebnog ograničavanja prava i sloboda stranaca koji bi prema Ustavu trebali biti izjednačeni s državljanima RH pred sudovima i drugim tijelima koja imaju javne ovlasti. Stoga vjerujem da bi se strance moglo i trebalo bolje zaštititi ●